

ОМБУДСМАН
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

**КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО
РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕ НА ПРИЛОЖЕНИЕТО В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА 2024 г.**

УВОД.....	2
Общи мерки за изпълнение и наблюдение (членове 4, 42 и 44, параграф 6 от Конвенцията).....	5
<i>Законодателство</i>	6
<i>Цялостна политика и стратегия</i>	12
<i>Координация</i>	15
<i>Разпределение на ресурси</i>	15
Общи принципи (чл. 2, 3, 6 и 12).....	18
<i>Антидискриминация</i>	18
Стандарт на живот (чл. 18 (3), 26 и 27 (1)–(3))	20
Семейна среда и алтернативни грижи (чл. 5, 9–11, 18 (1) и (2)).....	23
Свобода на детето от всички форми на насилие - чл. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 35, 37 (а), 39 и Факултативния протокол относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография	25
Специални мерки за закрила (чл. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 (b)–(d), 38–40.....	26
<i>Правораздаване за деца</i>	26
<i>Деца в конфликт със закона</i>	28
<i>Деца, търсещи убежище, бежанци и мигранти</i>	31
Образование, свободно време и културни дейности (чл. 28–31).....	34
<i>Десегрегация</i>	40
Здраве (чл. 6, 24 и 33).....	42
Детско участие.....	45
<i>Граждански сектор, работещ в областта на правата на децата</i>	46

ОМБУДСМАН
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

УВОД

Каква е Вашата мечта?

„Всяко дете да е в семейство, което да му осигурява обич, правилна грижа, сигурност, закрила и възможност да развива всичките си таланти“

Отговор на НПО от мониторинга

На 20 ноември 1989 година Организацията на Обединените нации приема Конвенцията за правата на детето (Конвенцията), в съответствие с принципите, провъзгласени в устава на организацията на Обединените нации, признаването на присъщото на всички членове на човешкото семейство достойнство и техните равни и неотменни права, което е в основата на свободата, справедливостта и мира в света,

Петдесет и четирите члена на Конвенцията, която е първият международен договор в областта на правата на човека, ратифициран от най-много държави в историята, както и факултативните протоколи към нея, уреждат пълния каталог от граждански, политически, културни, социални и икономически права на всички деца, базирани на четири основни принципа: недискриминация, предприемане на действия във висшият интерес на детето, право на живот, оцеляване и развитие, и зачитане на възгледите на детето, съобразно възрастта и зрелостта му. От тези принципи трябва да се ръководят действията на всички заинтересовани страни, включително на самите деца, за реализиране на техните права на оцеляване, развитие, закрила и участие.

Този международен документ не само провъзгласява правата на детето, но поставя пред държавите нелеката задача да създадат необходимите политики и условия, които да гарантират на всички деца равен достъп до техните права. Конвенцията издигна признанието на човешкото достойнство на децата и поставя въпроса за осигуряване на тяхното благосъстояние и развитие като спешна необходимост. По безспорен и уникален начин регламентира правото на детето да бъде уважавано, защото детството е важен и съществен период от човешкият живот.

В България Конвенцията е в сила от юни 1991 г. и съгласно разпоредбите на Конституцията на Република България, е част от вътрешното право. Чл. 4 от Конвенцията задължава държавите – страни по нея да „предприемат всички необходими законодателни, административни и други мерки за осъществяване на правата, признати в Конвенцията“.

Важен механизъм за насърчаване и гарантиране изпълнението на Конвенцията е независимата национална институция на омбудсмана на Република България. Водещи в работата на омбудсмана са Парижките принципи на ООН, които установяват минималните стандарти за работа на институциите за защита правата на човека. В съответствие с тях, както и съгласно разпоредбите на Закона за омбудсмана, омбудсманът не само прави предложение за ратифицирането на международни актове и протоколи за защита на правата на човека, но и наблюдава тяхното ефективно прилагане от страна на националните

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

институции, постигнатият напредък, както и анализира действията през предизвикателствата.

Член 4 от Конвенцията задължава държавите – страни по Конвенцията да „предприемат всички необходими законодателни, административни и други мерки за осъществяване на правата, признати в тази Конвенция“. В изпълнение на тези мерки особено място имат независимите национални институции по правата на човека (ННИПЧ), които са важен механизъм за насърчаване и гарантиране изпълнението на Конвенцията, а Комитетът по правата на детето смята, че учредяването на такива органи попада в обсега на ангажимента, поет с ратификацията на Конвенцията от държавите – страни по нея да осигурят изпълнението ѝ и да способстват за всемирната реализация на правата на децата.

Ролята на ННИПЧ е да наблюдава в независимо качество доколко държавата спазва Конвенцията и бележи напредък в изпълнението ѝ, както и да предприемат всичко, което е по силите им, за да гарантират пълно зачитане правата на децата. Този свой ангажимент омбудсманът осъществява чрез изготвяне на специална част от Годишния доклад, която е в резултат от извършен мониторинг, осъществен чрез подробни въпросници. Отразява както степента, в която националното законодателство е приведено в съответствие със съдържанието на Конвенцията, така и практиките по нейното прилагане от страна на националните институции.

Комитетът препоръчва държавата - членка, в съответствие с принципите от Париж и като взема предвид общия коментар №2 (2002) на Комитета върху ННИПЧ, да разшири мандата на Омбудсмана по начин, който му позволява да мониторира и популяризира международните правни инструменти за човешки права. Измененията и допълненията в Закона за омбудсмана, приети от Народното събрание през 2018 г., го привеждат в съответствие с най-високите стандарти за защитата на правата на човека, предвидени в Парижките принципи на ООН.

Годишният доклад на омбудсмана съдържа преглед на напредъка на страната ни по прилагането на Конвенцията на ООН и нейните факултативни протоколи, както и на мерките, предприети от страна на националните институции по препоръките на Комитета на ООН за правата на детето (Комитетът). Годишният мониторинг на омбудсмана дава независим принос към процеса на докладване пред Комитета.

За целите на хоризонталния мониторинг за защита на правата на детето, омбудсманът се обърна към български институции, които съгласно Закона за закрила на детето (ЗЗДет) са органи за закрила, като изпрати специално подготвени въпросници. Настоящото проучване включва целенасочени консултации с органите за закрила, с цел събиране на мнения за осъществимостта, ефективността и ползите от националните политики за децата.

Въпросниците са структурирани върху общото изпълнение на Конвенцията, факултативните протоколи към нея и върху препоръките на Комитета по правата на детето. Подходът при изготвяне на въпросниците е основан на конкретни, реално измерими и постижими резултати за децата.

С мярата, че гражданските организации имат важна роля в обществото за утвърждаването правата на човека и правата на детето, както и доказалото се в процеса на работа партньорството на институцията с гражданските структури, през 2025 г.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

омбудсманът се обърна към Фондация „За Нашите деца“ и към „Заедно в час“ със специален въпросник за оценка на ситуацията в страната ни.

Като припомня, че Комитетът разгледа консолидираните шести и седми периодични доклади на България на своите заседания, проведени на 17 и 18 януари 2024 г. и прие заключителни наблюдения, омбудсманът отбелязва, че са приети редица препоръки към страната ни, чието изпълнение е част от процеса на наблюдението. Комитетът приветства представянето на консолидирания шести и седми периодичен доклад на държавата – страна по Конвенцията, съгласно опростената процедура за докладване, която позволява да се придобие по-добро разбиране за състоянието на правата на децата в страната.

Комитетът приветства предприетите мерки в изпълнение на Конвенцията, включително изменения в ЗЗДет (2020), Закона за семейните помощи за деца (ЗСПД) (2016-2023), Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) (2020), Кодекса на труда (2022), Семейния кодекс (2023), Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН) (2023), Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) (2023), Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ) (2018), Закона за убежището и бежанците (ЗУБ), и Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления (ЗПФКПП) (2023); и приемането на Закона за социалните услуги (ЗСУ) през 2019 г., Закона за хората с увреждания (ЗХУ) през 2018 г., Закона за личната помощ през 2018 г., Националната стратегия за детето 2024-2030 г., Плана за действие в изпълнение на Препоръка на Съвета (ЕС) 2021/1004 за създаване на Европейска гаранция за детето (2030), Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2023-2026, Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030, Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030, Националната стратегия за младежта 2021-2030 и актуализирания План за действие в изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“ 2016.

Комитетът припомня, че всички права, залегнали в Конвенцията, са неделими и взаимосвързани и подчертава значението на всички препоръки, съдържащи се в заключителни наблюдения.

Въпреки икономическото възстановяване и все по-ясният контекст на политиката на България за насърчаване на благосъстоянието на децата в редица сектори предприетите мерки не отговарят на размера на предизвикателствата им. Необходими са още много целенасочени усилия и политики, които да поставят детето в центъра.

Комитетът препоръчва на страната да гарантира реализирането на правата на децата в съответствие с Конвенцията, Факултативния протокол относно участието на деца във въоръжен конфликт и Факултативния протокол относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография през целия процес на изпълнение на Програмата до 2030 г. за устойчиво развитие. Комитетът призовава страната да гарантира пълноценното участие на деца в разработването и прилагането на политики и програми, насочени към постигането на всички 17 цели за устойчиво развитие, доколкото те касаят децата.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Общи мерки за изпълнение и наблюдение (членове 4, 42 и 44, параграф 6 от Конвенцията)

България бе сред първите държави, които подписаха Конвенцията на ООН за правата на детето /КПД/, като ентузиазизирано я ратифицира без резерви още през 1991 г. В изпълнение на чл. 44 от КПД и на основание чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България, Конвенцията стана част от вътрешното право на страната на 13 юли 1991 г. Влизането в сила на Конвенцията е белязано с бурните дни на историческия български преход.

Конвенцията се превърна в жив инструмент и вдъхнови всички, които работят с деца и за деца, да възприемат нейното изпълнение не като формален подход, а като енергия и вълнуващ процес на работа за по-добър живот на децата, защото Конвенцията не е просто юридически инструмент, гарантиращ правата на децата, а е набор от принципи и идеи за подкрепа и развитие на детето и семейството, който надхвърля правните норми.

След приемането и на двата факултативни протокола към Конвенцията относно участието на деца във въоръжен конфликт и относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография, през ноември 2001 г. България своевременно ги ратифицира.

Като една от целите на наблюдението, омбудсманът си поставя задачата за развиване на достатъчна експертиза и опит, който ще бъде използван за независимия принос към процеса на националното докладване пред Комитета, съгласно разпоредбите на Конвенцията, както и да „следи за почтеността на държавните доклади до установените с международни договори органи по отношение на правата на децата, включително чрез диалог с Комитета по правата на детето на председателната му работна група, както и с други имащи отношение органи, установени с договори“.

Във връзка с препоръките на Комитета към България, от **Фондация „За Нашите деца“** отбелязват, че има няколко препоръки, които не са изпълнени от страната ни:

- Да се подобри събирането, качеството и анализа на данни за деца, вкл. деца с увреждания.
- Да се прилагат целенасочени политики и програми за премахване на дискриминацията срещу деца с увреждания.
- Да се насърчава участие на деца с увреждания в семейството, общността, училището.
- Да се засилят услугите за ранното разпознаване и ранна интервенция и да осигури междуинституционално сътрудничество за насочване на деца с увреждания към достъпни и ефективни здравни услуги.
- Да се гарантира правото на деца с увреждане да растат в семейна среда.

Основните предизвикателства пред изпълнението им, са:

- Липса на систематизирани и достъпни данни като цяло за деца в ранна възраст, включително за деца с трудности в развитието и увреждания и други групи уязвими деца.
- Необходимост от цялостна стратегическа визия на държавата за ранното детско развитие. През 2024 г. беше приет Годишен план за РДР, но не беше приета цялостна дългосрочна стратегия.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Необходимост да се изгради междусекторна система от услуги за родителите и лицата, които полагат грижи за децата в ранна възраст, които се намират в рискови ситуации, имат затруднения в развитието, увреждания, поведенчески проблеми или нужди за подкрепа на психичното здраве.
- Необходимост да се увеличи броя на специалистите (логопеди, ресурсни учители), подкрепящи включването на деца в предучилищно и училищно образование. Необходимост да се повишат уменията на педагози и друг персонал в детски ясли, детски градини и училища за работа с деца със специални образователни потребности.

Важно е да се отбележи, че в изпълнение на своите правомощия и нормативно закрепени функции, омбудсманът системно ангажира вниманието на Министерски съвет и Народното събрание с важни международни конвенции и факултативни протоколи. Безспорно е, че като държава-членка на ЕС и страна по универсалните договори в областта на правата на човека, Република България се стреми към развитие и усъвършенстване на националната законодателна рамка, която да позволява и гарантира в максимална степен реализация на основните права и свободи на българските граждани.

От съществено значение е присъединяването на страната ни към всички факултативни протоколи към съответните конвенции, които предоставят възможност за подаване на индивидуални жалби, в случаи на нарушени основни права.

Институцията на омбудсмана горещо насърчава националните действия за присъединяване към Третия факултативен протокол към Конвенцията на ООН за правата на детето, който е приет на 66 –та сесия на Общото събрание на ООН с Резолюция 66/138 от 19 декември 2011 г. предвид необходимостта от засилена защита, която да гарантира спазването на правата на детето. Необходимо е обаче да се положат обединени усилия за предварителна подготовка по създаване на нужния административен капацитет и осигуряване на съответните финансови ресурси, който изисква протокола.

Трябва да бъде отбелязано, че в българското законодателство липсва механизъм, който да регламентира реда за привеждане в изпълнение препоръки на контролните органи по съответните конвенции, в случаи на уважени индивидуални жалби срещу България, допълнително затруднява вземането на решения за присъединяването на страната ни към посочените факултативни протоколи.

Институцията на омбудсмана благодари на всички институции и организации, към които отправи своите въпроси, за навременните отговори, които те предоставиха.

Законодателство

Препоръки на Комитета:

(а) *Държавата да предприеме необходимите мерки, за да приведе националното законодателство в пълно съответствие с Конвенцията, като отстрани всякакви несъответствия;*

(b) *Да гарантира ефективното прилагане на Закона за нормативните актове по отношение на предварителната оценка за въздействие на ново законодателство или*

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

изменения на съществуващото законодателство и да разработи задължителни процедури за оценка на въздействието върху правата на детето за всяко предложение на политика или регулаторно, бюджетно или друго административно решение или решение в областта на международното сътрудничество, засягащи децата.

Със Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г. (обн., ДВ, бр. 108 от 2023 г., в сила от 01.01.2024 г.) са увеличени размерите на доходните критерии и размерите на някои видове семейни помощи за деца, отпускани по реда на ЗСПД.

С цел привеждане в съответствие с промените в Семейния кодекс (СК), които са в сила от края на 2023 г., през 2024 г. са направени промени в Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (обн., ДВ, бр. 64 от 2024 г.), касаещи осъществяването на следосиновителното наблюдение (чл. 26 от ППЗЗДет.). Във връзка с промените в СК със заповед на министъра на труда и социалната политика е утвърдена и Наредба № РД-06-46 от 04.11.2024 г. за реда за вписването, воденето, съхраняването, поддържането и функционирането на Националната електронна информационна система за пълно осиновяване, която има за цел да допринесе за подобряване процеса на осиновяване (обн., ДВ, бр. 97 от 2024 г.).

През 2024 г. са направени промени в Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях (обн., ДВ, бр. 64 от 2024 г.). Целта е подобряване на процесите по осигуряване на приемната грижа и повишаване на качеството ѝ. Направени са промени и в Наредбата за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция (обн., ДВ, бр. 64 от 2024 г.).

С Постановление на Министерския съвет № 46 от 08.03.2024 г. са приети промени в Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места (обн., ДВ, бр. 22 от 2024 г.).

В допълнение, в съответствие с разпоредбите на Закона за социалните услуги (ЗСУ), с Решение на МС № 574 от 08.08.2024 г. е приета Национална карта на социалните услуги (Картата). В нея са включени всички социални и интегрирани здравно-социални услуги на общинско и областно ниво, за които се осигурява финансиране от държавния бюджет. В Картата е определен и максималният брой потребители на всички социални услуги, за които се осигурява изцяло или частично финансиране от държавния бюджет. Съгласно ЗСУ всички услуги по Картата, които не са създадени до приемането ѝ, следва да бъдат създадени до 01.01.2035 г. (§ 32 от ПЗР на ЗСУ).

През 2024 г. чл. 56 от ЗЗДет. е променен, с включване на забрана за употреба, продажба и предлагане на различни от тютюневите изделия, бездимни тютюневи изделия, нови тютюневи изделия и нагреваеми тютюневи изделия, допълнения, за които ДАЗД е изразила подкрепа. Със законодателната промяна се ограничава предлагането, продажбата и употребата на изделия, различни от тютюневите, бездимни изделия, нови тютюневи изделия, бездимни тютюневи изделия и нагреваеми тютюневи изделия, ще бъдат създадени условия за опазване на здравето на децата.

Изменение и допълнение на Наредба за специализирана закрила на деца на обществени места (Обн., ДВ, бр. 68 от 2003 г.; изм. и доп. бр. 22 от 15 март 2024 г.)

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Утвърдена Методика за ползване и работа в специално обособени помещения „сини стаи“ за изслушване на деца и провеждане на разпити;

Министерството на правосъдието (МП) отдава приоритетно значение на противодействието и наказателното преследване на всички сексуални престъпления срещу деца, както и на ефективното им предотвратяване и наказване. Предвид уязвимостта на тази категория пострадали лица, в случай на извършено престъпление срещу тях, от съществено значение да се осигурят достатъчно гаранции за спазването и упражняването на процесуалните им права, както и предоставянето на ефективна грижа на пострадалите деца. Българското законодателство в тази област е приведено в съответствие с действащите към момента международни и европейски стандарти. Страната ни е ратифицирала Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие¹, Конвенцията за правата на детето² и Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография³. На национално равнище са въведени и изискванията на Директива 2011/93/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография.

През 2024 г. е приет и обнародван Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ДВ, бр. 39 от 2024 г.). Със закона се постига пълно транспониране в националното законодателство на определени разпоредби от Директива 2011/93/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета.

В съответствие и с разпоредбите на Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и наред с всички останали гаранции и мерки, приложими по отношение на всички категории лица, пострадали от престъпления, например правото им да бъдат придружавани от лице по техен избор или ограничаването на възможността за провеждането на повторен разпит, което цели да намали ненужния стрес, всяко дете - жертва на престъпно деяние, се смята за свидетел „с със специфични нужди от защита“.

С решение на МС на Р България № 615/12.09.2023 г. е одобрен изготвеният от МП проект на Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс и е внесен за разглеждане в Народното събрание на Република България. На 24 април 2024 г. законът е приет на второ гласуване в пленарна зала на Народното събрание и е обнародван в „Държавен вестник“, бр. 39 от 2024 г. Законът осигурява условия за прилагане на разпоредбите на Регламент (ЕС) 2019/1111 на Съвета от 25 юни 2019 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси,

¹ Ратифицирана със закон, приет от 41-ото Народно събрание на 2.11.2011 г., обн., ДВ, бр. 33 от 27.04.2012 г., в сила за Република България от 1.04.2012 г.

² Ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. - ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., обн., ДВ, бр. 55 от 12.07.1991 г., в сила от 3.07.1991 г.

³ Ратифициран със закон, приет на 31.10.2001 г., обн., ДВ, бр. 28 от 19.03.2002 г., в сила от 18.01.2002 г.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

свързани с родителската отговорност, и относно международното отвличане на деца (ОВ, L 178/1 от 2 юли 2019). С предложените нови разпоредби се прецизират и доразвиват правилата, които се отнасят до страните и представителството в съдебното производство пред компетентния български съд, сезиран с молба за връщане на дете по реда на Хагската конвенция от 1980 г., изслушването на детето в съдебното производство и отдаване на дължимото значение на мнението му в съответствие с неговата възраст и степен на зрялост, събирането на доказателства и сроковете за това, сроковете за произнасяне на съдебно решение, задължението и процедурата за издаване от съда на удостоверенията, предвидени в регламента за целите на изпълнението на решението за връщане на дете. Регламентирана е и национална процедура за прилагане на чл. 82 от Регламент (ЕС) 2019/1111 относно настаняване на дете в друга държава членка. Определен е компетентният български орган, който дава съгласие за настаняване на дете в България – районният съд по адреса, където ще се настанява детето, като и кръгът от роднини, за настаняването при които в България няма да се изисква предварителното съгласие, предвидено в чл. 82 от регламента. Посочен е редът за получаване и изпращане на искания и съгласия за настаняване на дете чрез Министерството на правосъдието.

В Закона за убежището и бежанците (ЗУБ), са направени промени в чл. 29, ал. (5), както следва: (Нова - ДВ, бр. 80 от 2015 г., в сила от 16.10.2015 г., изм. - ДВ, бр. 39 от 2024 г., в сила от 01.05.2024 г.) Медицинският преглед се осъществява в здравни кабинети към териториалните поделения. Дейността на здравните кабинети може да се осъществява от лекар, медицинска сестра или лекарски асистент. Промените в ЗУБ за направени с обнародването на Закона за изменение и допълнение на Закон за съсловните организации на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти, на зъботехниците и на помощник-фармацевтите.

В Териториалните поделения на ДАБ при МС са обособени здравни кабинети и назначени общо 10 медицински специалисти (4-лекари, 1-фелдшер и 4-медицински сестри), както следва: В РПЦ –София: -кв. „Военна рампа“ - 1 медицински фелдшер /напусна от 01.10.2024 г. /; - кв. „Враждебна“ – 1 лекар; кв. „Овча купел“ – 1 лекар. В РПЦ – Харманли: 2 лекари, 2 медицински сестри, 1 стоматолог. До края на месец октомври 2024 г. в РПЦ-Харманли на лицата и децата се предоставят медицинско обслужване и грижи и от двама лекари от организацията „Лекари без граници“ - Швейцария, клон България съгласно споразумение с ДАБ при МС. В РПЦ – с. Баня – 1 медицинска сестра. В ТЦ – с. Пъстрогор - 2 броя медицински сестри.

През 2024 г. е направено изменение на Наредба №1 за условията и реда за финансиране на проекти по национални програми за младежта (ДВ, бр. 37 от 26 април 2024 г.) Чрез изменението са създадени условия за по-пълно териториално покритие на дейностите, като кръгът от допустими бенефициери по националните програми бе разширен за всички общини и училища. По този начин се създадоха условия за младите хора от всички райони да получат достъп до дейности и услуги в подкрепа на своето бъдещо развитие.

Приет е Закон за изменение и допълнение на Закона за професионално образование и обучение (Обн., ДВ, бр. 27 от 29 март 2024 г.);

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

С ПМС № 6 на Министерския съвет (МС) от 22 януари 2024 г. се приема актуализиран Списък на защитените от държавата специалности от професии за учебната 2024/2025 година и на актуализиран Списък със специалности от професии, по които е налице очакван недостиг от специалисти на пазара на труда за учебната 2024/2025 година;

С ПМС № 12 на МС от 26 януари 2024 г. се приема изменение на Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование;

С ПМС № 25 на МС от 22 февруари 2024 г. се одобряват допълнителни трансфери по бюджетите на общините за 2024 г. за закупуване на познавателни книжки, учебници, електронно четими учебници, учебни комплекти и учебни помагала за децата и за учениците от I до XII клас включително, в общинските детски градини и училища за 2024 г.;

С ПМС № 50 на МС от 13 март 2024 г. се изменя Наредбата за приобщаващото образование;

С ПМС № 162 на МС от 8 май 2024 г. се приема Програма на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища през 2024 г.;

С ПМС № 272 на МС от 1 август 2024 г. се изменя и допълня Наредбата за приобщаващото образование, приета с Постановление № 232 на Министерския съвет от 2017 г.

С ПМС № 298 на МС от 16 август 2024 г. се изменя Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование, приета с Постановление № 219 на Министерския съвет от 2017 г.

Приети са Постановления на МС за одобряване на допълнителни трансфери по бюджетите на общините за 2024 г. за компенсиране на извършените от родителите разходи за отглеждането и обучението на децата, които не са приети в държавни или общински детски градини или училища поради липса на свободни места;

Приети са Постановления на МС за одобряване на допълнителни разходи/трансфери за 2024 г. за изплащане на стипендии и на еднократно финансово подпомагане по Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища през 2024 г., приета с Постановление № 162 на Министерския съвет от 2024 г. (ДВ, бр. 42 от 2024 г.)

Приети са Постановления на МС за одобряване на допълнителни разходи по бюджета на МОН и трансфери по бюджетите на общините за 2024 г. за изпълнение на дейности по национални програми, одобрени с Решение № 295 на Министерския съвет от 2024 г.

Прието е Решение № 23 на МС от 22 януари 2024 г. за приемане на Списък със защитените детски градини и защитените училища в Република България;

Прието е Решение № 103 на МС от 15 февруари 2024 година за актуализиране на програмите за разширяване и подобряване на сградния фонд и материалната база в системата на образованието за периода 2024-2026 г.;

Прието е Решение № 260 на МС от 4 април 2024 година за приемане на Годишен план за насърчаване на ранното детско развитие за 2024 г.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Прието е Решение № 499 на МС от 18 юли 2024 година за удължаване на периода за изпълнение на дейностите по Програмата за изграждане на нови и основен ремонт на съществуващи спортни площадки в държавните и общинските училища, приета с Решение № 663 на Министерския съвет от 2023 г.

Прието е Решение № 507 на МС от 18 юли 2024 г. за приемане на Списък на иновативните училища в Република България за учебната 2024/2025 година.

Прието е Решение № 906 на МС от 27 декември 2024 година за изменение на Решение № 295 на Министерския съвет от 2024 г. за одобряване на национални програми за развитие на образованието – изменение на Националната програма „Обучение за ИТ умения и кариера“.

Изготвени са и:

- проект на Наредба за осигуряване на качеството на професионалното обучение в професионалните колежи и центровете за професионално обучение;
- проект на ПМС за актуализиране на списъците на защитените специалности от професии и специалностите от професии с очакван недостиг от специалисти на пазара на труда за 2025/2026 учебна година.

В „Държавен вестник“, бр. 35 от 2024 г. е обнародван Закон за изменение и допълнение на Закона за здравето, с който се променя разпоредбата на чл. 82, ал. 3, съгласно която лечението на онкологични и онкохематологични заболявания, както и лечението на редки заболявания с лекарствени продукти и диетични храни за специални медицински цели, започнало преди навършване на 18-годишна възраст, продължава да се заплаща и след навършването на тази възраст до приключване на лечението. В съответствие с тази законовата промяна е прецизирана и разпоредбата на чл. 1, ал. 3 от Наредба № 2 от 2019 г. за медицинските и други услуги по чл. 82, ал. 1а и 3 от Закона за здравето и за реда и условията за тяхното одобряване, ползване и заплащане (ДВ, бр. 63 от 2024 г.).

През 2024 г. са приети промени в Наредба № 9 от 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на Националната здравноосигурителна каса (ДВ, бр. 69 от 2024 г.), като в областта на майчиното и детско здраве се допуска дейностите, в обхвата на пакета, свързани с оказване на здравни грижи в дома на новородените деца, да се осъществяват от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти, работещи в амбулатория за първична медицинска помощ или от индивидуална или групова практика за здравни грижи чрез договор с амбулатория за първична медицинска помощ.

Важно е да се отбележи, че от дълги години в страната се извършват масови скринингови програми за новородени за три редки заболявания – фенилкетонурия, вроден хипотиреоидизъм и вродена надбъбречнокорова хиперплазия. С направените през 2024 г. изменения в Наредба № 26 от 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени (ДВ, бр. 50 от 2024 г.), беше въведен скрининг за още три тежки заболявания – спинална мускулна атрофия, тежки комбинирани имунни дефицити и муковисцидоза. Разширяването на скрининговата програмата има за цел ранна диагностика и своевременно лечение, като всички новородени получават равен достъп до тези изследвания, независимо от социално-икономическия статус на семейството.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Това е особено значимо за децата от най-уязвимите групи, чиито семейства често нямат финансовата възможност да покрият разходите за специализирана диагностика и лечение.

С Постановление № 47 на Министерския съвет от 13 март 2024 г. за изменение и допълнение на Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи (ДВ, бр. 23 от 2024 г.), са предприети действия, насочени към организацията на работа на органите на медицинската експертиза.

Препоръки на омбудсмана:

- Всеки закон, наредба или правилник, който се приема, и засяга правата на децата да има предварителна оценка по отношение на съответствие с Конвенцията.
- Да се извършва предварителна оценка на въздействието на новото законодателство или изменението на действащото такова, като се прави и последваща оценка на въздействието на приетите актове

Цялостна политика и стратегия

Препоръки на Комитета:

Комитетът отбелязва предоставената от държавата информация относно проекта на Национална стратегия за детето 2024-2030, но остава дълбоко загрижен относно липсата на напредък в приемането на стратегията. Комитетът препоръчва държавата:

- Да приеме цялостна политика и план за действие за правата на децата, с участието на деца, които обхващат всички области на Конвенцията и включват конкретни, измерими и срочни цели;*
- Да предостави подходящи човешки, технически и финансови ресурси за изпълнението и наблюдението на политиката и плана за действие, включително посредством механизми за отчетност и редовен мониторинг и оценка;*
- Да проведе системни реформи в области, засягащи децата, като насилие, детско правосъдие, репродуктивно здраве и защита на децата в неравностойно положение, включително деца роми, бежанци, търсеци убежище, мигранти и лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални и интерсексуални деца.*

Институцията на омбудсмана участва активно при разработването на Проект на **Национална стратегия за детето 2024-2030**, като поздравява ДАЗД за активната ѝ роля при изготвянето ѝ, но изразява съжаление относно липсата на напредък в приемането на стратегията.

Действия, които са предприети от България и в частност ДАЗД по препоръките на Комитета по правата на детето към ООН във връзка с консолидираните шести и седми периодични доклади на България?

По повод на препоръките е проведено специално заседание на Националният съвет за закрила на детето (НСЗД), като са приети следните решения:

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Да бъде създадена Междуведомствена работна група към НСЗД за разработване на План за изпълнение и наблюдение на препоръките от заключителните наблюдения на Комитета на ООН по правата на детето във връзка с консолидираните шести и седми периодични доклади на България;
- Да бъде изготвена детска версия на заключенията на Комитета, която да бъде разпространена сред деца и консултирана със Съвета на децата към председателя на ДАЗД

През 2024 г. е изготвена заповед за създаването и определянето състава на междуведомствена работна група към НСЗД със следните работни задачи:

1. Да разработи проект на План за изпълнение на препоръките от заключителните наблюдения на Комитета по правата на детето на ООН във връзка с консолидираните шести и седми периодични доклади на Република България;
2. Да извършва периодично наблюдение на изпълнението на Плана за изпълнение на препоръките от заключителните наблюдения на Комитета по правата на детето на ООН във връзка с консолидираните шести и седми периодични доклади на Република България;
3. Да извършва периодично наблюдение на изпълнението на препоръките на Комитета по правата на детето на Организацията на обединените нации (ООН).
4. Основните предизвикателства, които се срещат при тяхното изпълнение са свързани с необходимостта отделните ведомства да припознаят отделните области на плана като своя отговорност.

От създаването на **Европейската гаранция за детето** се изпълняват редица мерки за подкрепа на децата и семействата в България, някои от които са стартирали директно в отговор на инициативата, а други са се изпълнявали още преди приемането на националния план и тяхната реализация ще продължи и в бъдеще. През 2024 г. са изпълнявани мерки и дейности от първия двугодишен оперативен план за периода 2023-2024 г. към Плана за действие за изпълнение на Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето (2030). В Националната рамка за мониторинг и оценка на изпълнението в България на Европейската гаранция за детето са включени индикатори към всички тематични области на националния План за действие и към всеки един от тях са заложили междинни и целеви стойности, които да бъдат постигнати. За проследяване на ангажиментите на България по прилагане на Европейската гаранция за детето през 2024 г. е изготвен и Доклад за изпълнението на препоръката. Акцент в него е поставен на мерките за осигуряване на подкрепа за подобряване на благосъстоянието на децата в отделните области на въздействие на Гаранцията (образование и грижи в ранна детска възраст; образование и училищни дейности; здравословно хранене всеки учебен ден; здравна грижа; здравословно хранене; адекватно жилищно настаняване и други мерки за преодоляване на социалното изключване и борбата с детската бедност). В доклада е включена и информация относно индикаторите, целите и мониторинга, в която е отразен напредъкът по отделните направления на Гаранцията. Докладът е приет на заседание на Междуведомствената работна група за управление и координация на процеса по изпълнение на Плана за действие и е изпратен на Европейската комисия.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Към момента в процес на разработване е проект на втория оперативен план за периода 2025-2026 г., който се обсъжда в рамките на Постоянната експертна работна група за подпомагане на координацията и мониторинга на изпълнението на Плана.

С Решение № 333 на Министерския съвет от 09.04.2021 г. е приета **Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2021-2030** (НППМДЗ). През 2024 г. с Решение № 262 на Министерския съвет от 4 април 2024 г. беше приет и План за действие за периода 2024-2026 г. Основните дейности в Плана са свързани с обезпечаване на дейностите на Здравно-консултативните центрове за майчино и детско здраве, разкрити във всички области на страната, както и провеждането на неонатален слухов скрининг. Също така е поставен акцент върху провеждането на информационни и обучителни дейности, извършвани от Националният център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА) и регионалните здравни инспекции (РЗИ). През 2024 г. одобрената с Решение № 82 на Министерския съвет от 2024 г. Национална стратегия за развитие на физическата активност, физическото възпитание, спорта и спортно-туристическата дейност (2023-2034 г.) не беше приета от Народното събрание.

Приет от Министерския съвет **Годишен план за насърчаване на ранното детско развитие за 2024 г.** Мерките в него са обособени в пет области на въздействие: (1) Здраве и хранене; (2) Ранно учене, образование и грижи в ранна детска възраст; (3) Закрила на детето, сигурност и безопасност; (4) Социална закрила и подкрепа за родителството и (5) Ранна детска интервенция. В Годишния план за насърчаване на ранното детско развитие за 2024 г. към всяка от областите на въздействие са разписани конкретни мерки и дейности за тяхното изпълнение, показатели за отчитане, източници и размер на финансиране, водеща институция и партньори. Сред тях са мерки за подобряване на пренаталната грижа и осигуряване на достъп до здравни грижи и услуги за бременните и раждащите жени; въвеждане на програми за патронажна грижа на национално ниво; осигуряване на подкрепа за подобряване на ранното учене и грижата за деца в ранна детска възраст; осигуряване на достатъчен брой квалифицирани специалисти за работа в услугите за образование и грижи в ранна детска възраст; подкрепа на биологичните семейства с цел превенция на изоставянето на деца; осигуряване на ефективна социална закрила за семейства с деца в ранна възраст за намаляване на детската бедност и социално изключване; въвеждане на национална скринингова програма за проследяване на здравето и развитието на всяко дете и при необходимост насочване към подходящи услуги; въвеждане на система за ранна детска интервенция и др.

Препоръки на омбудсмана

- Да се предприемат действия по цялостно законодателно уреждане на правата на децата.
- Да се приеме Национална стратегия за детето 2025-2030 г.
- Да се проведат системни реформи в области, засягащи децата, като правосъдие, насилие, защита на правата на децата в неравностойно положение.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Координация

Какви действия са предприети за подобряване на координацията между системата на образованието и системата за закрила на детето?

Организиране на регулярен обмен на информация между ангажираните институции и координиране на техните съвместни действия за налагане на съответни санкции по реда на ЗЗДет, ЗПУО и ЗБППМН, чиито деца в задължителна предучилищна и училищна възраст не посещават училище.

Ежемесечно се провеждат заседания на Областния координационен център за изпълнение на Механизма с участието на РУО, представители на общините, РДСП, ДАЗД, представители на ОДМВР, представители на РЗИ и в други области в страната. На срещите се представя информация за актуалната ситуация с обхвата и включването на деца и ученици на ниво област и на ниво общини, анализират се основните причини за отпадане на учениците и се набелязват мерки за всеки конкретен случай.

Разпределение на ресурси

Препоръки на КПД

Като отбелязва с удовлетворение увеличените бюджетни средства за сектори, засягащи децата, включително образование и здравеопазване,

(а) *Да установи процес на бюджетиране, който отчита перспективата на правата на детето, с ясно установени бюджетни средства за деца в съответните сектори и агенции, включително конкретни показатели и система за проследяване, разходване и наблюдение на ресурсите за деца;*

(б) *Да установи механизми за мониторинг и оценка за подходящо, ефикасно и справедливо разпределение на ресурсите, определени за прилагането на Конвенцията и Факултативните протоколи към нея;*

(с) *Да гарантира прозрачно бюджетиране с ефективното участие на гражданското общество и децата, включително на местно ниво.*

Публичните разходи за здравеопазване по предварителни данни за 2024 г. възлизат на 10 024,2 млн. лв., което представлява 4,9% от БВП.

Извършените от НЗОК към 31.12.2024 г. разходи и трансфери – всичко са в размер на 8 340 238 417 лв.

- за здравноосигурени плащания – 8 020 567 158 лв.

- отчетени като трансфер към ведомствени болници – 206 843 547 лв.

Ежегодно размерът на **разходите за образование** се разчита със законопроекта за държавния бюджет. С приетата от МС средносрочна бюджетна прогноза, представляваща мотиви към законопроекта за държавния бюджет се определят приоритетите на политиките и разходите по функции по консолидираната фискална програма за периода на бюджетната прогноза.

С РМС № 16/12.01.2024 г. за одобряване на промени в актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2024 – 2026 година, одобрена с РМС № 830/2023 г.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

одобрените разходи за образование за 2024 г. са в размер на 8 396,1 млн. лв. или 4,1 % от БВП. (<https://www.minfin.bg/bg/1643>).

За системата на предучилищното и училищното образование със Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г. са осигурени допълнителни средства, както следва:

- 289,9 млн. лв. за продължаване на политиката за увеличение на заплатите на педагогическите специалисти за достигане на средна работна заплата не по-малко от 125 на сто от средната работна заплата за страната за 2023 г.;
- 93,3 млн. лв. за увеличение на разходите за храна и издръжка на децата и учениците в образователни институции;
- 71,3 млн. лв. за нови учебници и учебни комплекти от I до VII клас и познавателни книжки за децата в детските градини и осигуряване на безплатни учебници до XII клас от учебната 2024/2025 г.;
- 80,0 млн. лв. за Национална програма „Оптимизиране на вътрешната структура на персонала“ за покриване на недостига на средства за изплащане на обезщетения на персонала в системата на образованието;
- 16,7 млн. лв. за повишаване на стандарта за яслена и целодневна група в детска градина и училище, за увеличение на заплатите на помощник-възпитателите.

Разходите за инвестиции, осигурени със Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г. приоритетно бяха насочени към изпълнение на приетите с РМС № 686/04. 10.2023 г. програми за разширяване и подобряване на сградния фонд и материалната база в системата на образованието за периода 2024 – 2026 година, както следва:

- Програма за „Изграждане, пристрояване, надстрояване и реконструкция на детски ясли, детски градини и училища“ – 86,8 млн. лв., в т.ч. 46,8 млн. лв. по одобрена програма за периода 2020 – 2024 година;
- Програма за „Изграждане и основен ремонт на спортни площадки и физкултурни салони в държавните и общинските училища“ – 50,0 млн. лв.;
- Програма за „Саниране, ремонт и обзавеждане на студентските общежития, предоставени за управление на държавните висши училища и „Студентски столове и общежития“ ЕАД“ – 20,0 млн. лв.

Освен посочените разходи за инвестиции, със Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г. са осигурени и 7,3 млн. лв. за програмни продукти и лицензии за институциите от системата на предучилищното, училищното и висшето образование, научни организации, за ползване на софтуерни продукти, свързани с управление на уязвимостите и за специализиран софтуер, осигуряващ защита от вируси и зловреден код.

Публични разходи за социални политики за деца и семейства: Съществен елемент от политиките за подпомагане на семейства с деца е финансовата подкрепа, предоставяна по реда на Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД) и по реда на ЗЗДет. Помощите по ЗСПД и ЗЗДет. се финансират единствено със средства от държавния бюджет по бюджетна програма „Подкрепа за децата и семействата“.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

По бюджетна програма „Подкрепа за децата и семействата“ за 2024 г. са заложили 638 853 000 лв. за помощи и средства, отпускани по реда на ЗСПД и ЗЗДет. По данни на Агенцията за социално подпомагане (АСП), през 2024 г. по реда на ЗСПД е предоставена финансова подкрепа на семействата с деца за отглеждането им в семейна среда, в общ размер на 662 710 417 лв. Изплатената сума за всички помощи по ЗЗДет. за периода м. януари – м. декември 2024 г. е в размер на 10 590 056 лв. Възнагражденията и осигурителните вноски на професионалните приемни семейства са в размер на 1 429 762 лв. Трансферираните средства към общините за заплати и осигурителни вноски на професионалните приемни семейства и помощи за настанените в тях деца са в размер на 32 796 143 лв.

Нуждаещи се лица и семейства, без или с доходи под нормативно определен защитен доход, биха могли да получават помощи по реда на Закона за социално подпомагане (ЗСП) за задоволяване на основните си жизнени потребности. За периода 01.01.2024 г. – 31.12.2024 г. за еднократни, целеви и месечни социални помощи изплатените суми са в размер на 109 161 837 лв.

За отоплителен сезон 2024/2025 г. към 31.12.2024 г. са издадени 339 761 заповеди за отпускане на целева помощ за отопление на основание Наредба № РД-07-5 от 16 май 2008 г. за условията и реда за отпускане на целева помощ за отопление. От тях са начислени помощи по 338 923 заповеди, а изплатената сума е в размер на 187 123 639 лв.

През 2024 г. по бюджетна програма „Подкрепа за децата и семействата“ средствата, изплатени само за месечни помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, са в размер на 279 725 661 лв. По данни на АСП, средномесечно са подпомогнати 279 497 семейства с 439 161 средномесечен брой деца.

Със ЗДБРБ за 2024 г. осигурените средства за финансиране на всички социални услуги, делегирани от държавата дейности (за деца и пълнолетни лица), са в размер на 902,7 млн. лв., като ежегодно тези средства се увеличават. По информация на АСП, средствата за финансиране на социални услуги за деца, държавно делегирани дейности, през 2024 г. са в размер на 313 780 212,00 лв.

Препоръки на омбудсмана

- Да се въведе механизъм на бюджетиране, който да отчита перспективата пред правата на детето, с ясно установени бюджетни средства за деца в съответните сектори, включително конкретни показатели и система за проследяване.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Общи принципи (чл. 2, 3, 6 и 12)

Антидискриминация

Препоръки на Комитета:

- (a) *Да прилага политики и програми за премахване на дискриминацията срещу деца в неравностойно положение, особено ромски деца, деца, живеещи в бедност, деца с увреждания, деца, настанени в резидентна грижа, деца, търсещи убежище и деца бежанци и мигранти;*
- (b) *Да гарантира достъпа на ромски деца и деца от отдалечени райони до подходящи здравни услуги, образование, жилищно настаняване и стандарт на живот;*
- (c) *Да обсъди създаването на протоколи за превенция и осъждане на реч на омразата, използвана от страна на публични служители и политици и да разследва инциденти на расистка реч на омразата и мотивирано от расизъм насилие;*
- (d) *Да укрепи капацитета на Комисията за защита от дискриминация, включително като подобри информираността и обхвата на нейната работа, с цел разглеждането на случаи на дискриминация срещу деца, както и жалби на деца, независимо дали те са представлявани от пълнолетно лице;*
- (e) *Да гарантира, че децата обект на дискриминация, тормоз или малтретиране във връзка със своя расов или етнически произход, сексуална ориентация или полова идентичност получават защита и подкрепа, включително посредством целенасочени мерки за борба с тормоза.*

И през 2024г. Продължава дейността на работната група, която отговаря за случаите на дискриминация на деца, като въпросите са основно свързани с равното третиране в образователната система, което е предпоставка за достъп до качествено образование. Обсъждани са и случаи, свързани с предоставяне на качествена здравна грижа за деца.

Практиката в КЗД е да се отчита брой подадени жалби и сигнали, както и образувани производства за защита от дискриминация.

През посочения период постъпилите жалби, касаещи деца са 18 бр. При постановените решения са дадени препоръки по 6 от постановените решения, по 1 е дадено предписание и имуществена санкция, а по 1 е сключено споразумение. Част от образуваните преписки не са достигнали до етап на постановяване на решение, а са във „фаза проучване“ или фаза открито заседание“.

Самосезиранията за 2024г. за неравно третиране на деца са 4 бр.

В Решение № 347 от 20.11.2024 г. е разгледан случай по доклад за самосезиране на КЗД във връзка с излъчен в ефира на национална телевизия репортаж по повод публикуван в социалните мрежи и медии видеоклип, заснет на публично място - в пловдивски търговски център, от който се вижда как вързано за каишка момче изпълнява команди като куче, командвано от трима души. От репортажа става ясно, че момчето е със специални

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

образователни потребности и като лице в неравностойно положение е било принуждавано да извършва такива действия, с които е унижено публично. Съставът е установил, че чрез заснемането на процесния видеоклип на публично място, и чрез действията си спрямо засегнатото лице, както и с публикуването на видеоклипа в социалните мрежи, ответните три страни са осъществили дискриминация под формата на „тормоз“ по смисъла на чл. 5 във вр. с § 1, т. 1 от ДР на Закон за защита от дискриминация, на основата на признаците „увреждане“ и „лично положение“ спрямо засегнатото лице, на всеки от тях е наложена глоба 1000 /хиляда/ лева, наложена им е задължително предписание.

В Решение № 347 от 20.11.2024 г. е разгледан случай по доклад за самосезиране на КЗД въз основа на доклад за самосезиране на КЗД, във връзка с излъчен репортаж в новинарска емисия на национална телевизия, от който става ясно, че шофьор на градски транспорт в гр. П., не е допуснал до превозното средство 14 годишно момиче, което искало да си плати със „жълти стотинки“. От репортажа е видно, че шофьорът потвърждава това свое действие. Заседателният състав е решил, че отказът на водача на транспортното средство съставлява нарушение по чл.37, ал.1 от ЗЗДискр. по признак „имуществено състояние“ за което нарушение е наложена глоба в размер на 250 лева за това, че е осъществил дискриминация по смисъла на чл.37. ал. 1 от ЗЗДискр. по признак „имуществено състояние“.

Решение № 2 от 02.01.2023 г., постановено от Пети специализиран заседателен състав по доклад за самосезиране. изготвен от А.Д. - председател на КЗД. във връзка с излъчен репортаж в предаването „Здравей, България“ на Н.Тв. В репортажа е изложена историята на 18-годишния Р. Б., който е лице с двигателни проблеми. Същият се обучавал в дистанционна форма и поради естеството на увреждането си не е могъл да се яви на държавен зрелостен изпит, за да му бъде издадена диплома за завършено средно образование. В хода производството заседателният състав е установил, че в училището е заведено Заявление от майката на ученика, за отказ от полагане на ДЗИ и ДИППК - да не полага ДЗИ по български език и литература и ДИППК за учебната 2021/2022 година, сесия май-юни, поради влошено здравословно състояние вследствие на мускулна дистрофия.

През 2024 г. зачестяват оплакванията от страна на родители, които срещат проблеми и неразбиране в предучилищния и училищен етап, при записване и посещаване на детските ясли и градини. Нежеланието на педагогическия персонал за приемане и работа с деца, които имат увреждания, заболявания или специални образователни потребности, преобладава сред причините, които гражданите споделят. Унизително отношение, обиди, психически тормоз, изолация са само част от проблемите, с които родителите сезират КЗД.

Препоръки на омбудсмана:

- Да се създадат протоколи за превенция и осъждане на реч на омразата, използвани от страна на публични служители и политици и да се разследват инциденти на расистка реч на омразата и мотивирано от омраза насилие.

- Ефективен мониторинг на въздействието и ефективността на действащото антидискриминационно законодателство и съпътстващите мерки срещу дискриминация, основана на етническа принадлежност.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Прилагане на мултидисциплинарен подход за елиминиране на дискриминацията в България, укрепване на институционалните механизми за утвърждаване на равното третиране.

Стандарт на живот (чл. 18 (3), 26 и 27 (1)–(3))

Препоръките на Комитета

- (a) *Да подобри съществуващите политики и мерки за социална закрила, насочени към премахване на бедността сред децата и да гарантира правото на всички деца на подходящ стандарт на живот, включително по отношение на достъпа до подходящо настаняване, вода и санитарни условия;*
- (b) *Да увеличи социалните помощи, в съответствие с нарастващите разходи за издръжка и да отмени измененията в Закона за семейни помощи, отнасящи се до спирането или прекратяването на семейни помощи, в случай че детето спре да посещава училище или стане родител, с оглед да се гарантира, че всички тези деца в нужда получават социални и семейни помощи;*
- (c) *Да предостави подходящи ресурси и подкрепа за програми за подпомагане отглеждането на деца на национално и общинско ниво*
- (d) *Да гарантира, че мерките за борба с бедността възприемат подход, основан на правата на децата, държат сметка за първопричините за многоизмерната детска бедност и неравенство и са с фокус върху децата в неравностойно положение, особено ромските деца, децата на самотни родители, децата в големи семейства и децата с увреждания.*

В България живеят 1 104 198 деца на възраст от 0 до 17 години включително, или 17,1%, според данните на Националния статистически институт към 31.12.2023 г. България е сред държавите, в които делът на децата в риск от бедност е значително по-висок от средния за Европейския съюз (ЕС) – 26,9% или около 300 хил. Техният дял е по-висок и спрямо общия дял на населението в риск от бедност – 20,6%. Спрямо 2022 г. се наблюдава леко покачване в дела на децата в риск от бедност с 1,0 процентни пункта (п.п.).

Факторите, пораждащи бедност сред децата, са много и от различно естество – нисък образователен статус и безработица на родителите, ниски доходи, състав на домакинството и т.н. През 2023 г. осем от десет деца (80,3%), чиито родители са с начално или без образование, живеят в бедност. Приблизително 19 пъти по-малко, или 4,3% са децата, чиито родители са с висше образование, живеещи в риск от бедност. През 2023 г. делът на децата, живеещи с тежки материални и социални лишения, е 19,0% (лишения 7 от 13 показателя), като се отчита намаление с 0,2 п.п. спрямо 2022 г. Рискът от бедност и материални лишения за децата се определя и се влияе и от тяхната етническа принадлежност. По данни на НСИ през 2023 г. относителният дял на децата с материални лишения (лишени от поне един от 13 показателя) е, както следва: 20,6% от българската етническа група, 29,9% от турската етническа група, 77,0% от ромската етническа група и 33,0% от друг етнос. По отношение на комбинирания индикатор – риск от бедност или

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

социално изключване, който регистрира постоянни подобрения през последните години, през 2023 г. се наблюдава запазване на дела на децата в риск от бедност или социално изключване към 2022 г. – 33,9%.

Оценките на бедността в зависимост от типа на домакинството показват, че най-висок е относителният дял на бедните сред едночленните домакинства с лице на възраст над 65 години (36,4% за 2023 г.), домакинствата с три и повече деца (55,2% за 2023 г.), както и самотните родители с деца (42,8% за 2023 г.).

Ситуацията на бедност и социално изключване сред децата има различни по степен и характер негативни проявления и отражение върху качеството им на живот, сред които ограничаване на достъпа им до ключови услуги (образование, здравеопазване, здравословно хранене, жилищно настаняване и др.), лишения, свързани с невъзможност за участие в различни занимания (спортни, културни, младежки), нарушаване на правата им и др.

Отчитайки многосекторния характер на детската бедност, усилията са насочени към взаимосвързаност на мерките и осигуряване на комплексна подкрепа на семействата с деца. Подобен подход е и в основата на Плана за действие в изпълнение на Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето (2030). В изпълнение на Плана за действие по прилагане на Европейския стълб на социалните права България е определила Национална цел за намаляване броя на лицата в риск от бедност или социално изключване със 787 000 души до 2030 г. Към нея е формулирана специфична подцел, която поставя специален фокус върху намаляването на детската бедност – намаляване на броя на децата под 18 години в риск от бедност или социално изключване със 196 750 лица“ (25% от общата национална цел). Прегледът на изпълнението на националната цел показва, че спрямо базовата 2019 г. делът на населението в риск от бедност или социално изключване през 2023 г. намалява с 3,2 п.п., а в абсолютно изражение – с 394 хил. души, което означава, че степента на изпълнение на подцелта за намаление със 787 хил. души е постигната на 50% през 2023 г.

По отношение на дела на децата в риск от бедност или социално изключване през 2023 г. се отчита намаление с 61,4 хил. лица, което показва, че подцелта е изпълнена приблизително на 30%.

Считано от 01.01.2024 г. доходният критерий за месечните семейни помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст е увеличен съответно от 510 лв. на 710 лв. – за получаване на пълния размер на помощта и от 510,01 лв. до 610 лв. на 710,01 лв. до 810 лв., включително – за получаване на 80 на сто от пълния размер на помощта.

От 01.01.2024 г. са увеличени размерите на някои видове семейни помощи за деца, с оглед по-адекватна подкрепа на семействата в условията на съществуващите инфлационни процеси в страната. Еднократната помощ при раждане на дете е увеличена от 250 лв. на 375 лв. за първо дете, от 600 лв. на 900 лв. за второ дете, от 300 лв. на 450 лв. за трето дете и от 200 лв. на 300 лв. за четвърто и всяко следващо дете. Това увеличение се отрази и на еднократната помощ при осиновяване на дете, тъй като размерът ѝ е в зависимост от размера на помощта при раждане на първо дете и съответно се увеличи от

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

250 лв. на 375 лв. Увеличен е и размерът на еднократната помощ при бременност от 150 лв. на 225 лв.

От 01.01.2024 г. са увеличени и размерите на месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане по чл. 8д от ЗСПД, с оглед компенсиране на нарастването на разходите на семействата за отглеждане на децата спрямо момента на въвеждане на помощта, както следва:

- за родители (осиновители), семейства на роднини или близки и доброволни приемни семейства, при които са настанени деца с трайни увреждания по реда на чл. 26 от ЗЗДет., в т.ч.:
- за дете с определени 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 930 лв. на 1 180 лв.,
- за дете с определени от 70 до 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 450 лв. на 570 лв.,
- за дете с определени от 50 до 70 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 350 лв. на 450 лв.
- за професионални приемни семейства, при които са настанени деца с трайни увреждания по реда на чл. 26 от ЗЗДет., в т.ч.:
- за дете с определени 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 490 лв. на 620 лв.,
- за дете с определени от 70 до 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 420 лв. на 530 лв.,
- за дете с определени от 50 до 70 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 350 лв. на 450 лв.

По отношение на правото на семейни помощи за деца за чужди граждани, към настоящия момент съгласно чл. 3, т. 5 от ЗСПД право на семейни помощи за деца имат бременните жени – чужди граждани, и семействата на чужди граждани, които постоянно пребивават и отглеждат децата си в страната, ако получаването на такива помощи е предвидено в друг закон или в международен договор, по който Република България е страна. Към момента в обхвата на действащия Договор между Република България и Украйна за социално осигуряване не са включени семейните помощи за деца в Република България, поради което не е налице правно основание за получаване на тези помощи за семействата на украински граждани.

Препоръки на омбудсмана:

- Практически да подобри съществуващите политики и мерки за социална закрила, насочени към премахване на бедността сред децата
- Да увеличи социалните помощи, в съответствие с нарастващите разходи за издръжка, като се прилага индивидуална оценка на потребностите.
- Да се отмени разпоредбата в ЗСПД, съгласно която се спират семейните помощи, в случай на пет неизвинени отсъствия от училище.

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

Семейна среда и алтернативни грижи (чл. 5, 9–11, 18 (1) и (2), 20, 21, 25 и 27 (4))

Препоръки на Комитета

- (а) *Да предвиди подходяща помощ и подкрепа за полагащите грижи за деца, чиито родители работят в чужбина, за изпълнение на задълженията по отглеждане на деца и ефективни мерки за защита на деца;*
- (б) *Да гарантира мерки за ефективна подкрепа на деца в случай на родителски конфликт, като медиация и психосоциална подкрепа, както и че децата се изслушват при определянето на съдебни мерки в такива случаи.*

№	Социална услуга	Брой	Брой места ⁴
1	Дневен център за деца и/или пълнолетни лица с увреждания	95	2 624
2	Дневен център за деца с увреждания (с програма Ранна интервенция на уврежданията)	1	20
3	Дневен център за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства	19	570
4	Дневен център за деца и/или пълнолетни лица с увреждания с тежки множествени увреждания	21	655
5	Дневен център за деца с увреждания - седмична грижа	6	143
6	Център за социална рехабилитация и интеграция	78	2 688
7	Център за социална рехабилитация и интеграция (с програма за ранна интервенция на уврежданията)	5	265
8	Център за обществена подкрепа	172	8 020
9	Център за обществена подкрепа/общностен център за деца и семейства	16	884
10	Звено „Майка и бебе“	12	75
11	Център за работа с деца на улицата	28	624
12	Кризисен център	20	212
13	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания	144	1 683
14	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания	126	1 695
15	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания с нужда от постоянни медицински грижи	9	73
16	Преходно жилище	22	174
17	Асистентска подкрепа	263	21 710
ОБЩО:		1 037	42 115

През 2024 г. в регистъра на деца, които могат да бъдат осиновени при условията на пълно осиновяване са вписани 610 деца. Към 31.12.2024 г. в регистъра на деца, които могат

⁴ В някои от стойностите, в зависимост от видовете услуги, целевите групи включват деца и пълнолетни лица

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

да бъдат осиновени при условията на пълно осиновяване, са вписани 872 деца, от които 473 здрави и 399 деца с увреждане.

Броят на национално осиновените деца през 2024 г. е 376, от които 365 здрави и 11 деца с увреждане.

Към 31.12.2024 г., броят на осиновяващи, вписани в регистъра по постоянен адрес е 1 555.

Общ брой направени постъпки за прекратяване на осиновяване за 2024 г. – 1, в т.ч. брой прекратени осиновявания – 1.

Социални услуги в общността за резидентна грижа	Брой деца, настанени през 2024 г.
Преходни жилища за деца	89
Центрове за настаняване от семеен тип за деца/младежи – общо, в т.ч.:	649
- Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания	536
- Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания	6
- Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания	54
- Център за настаняване от семеен тип за деца с увреждания	25
- Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с потребност от постоянни медицински грижи	28
Кризисни центрове за деца	293
ОБЩО:	1 031

Социални услуги за резидентна грижа	Заетост
Преходни жилища за деца	135
Центрове за настаняване от семеен тип за деца/младежи – общо, в т.ч.:	2 807
- Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания	1 384
- Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания	13
- Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания	1 258
- Център за настаняване от семеен тип за деца с увреждания	92
- Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с потребност от постоянни медицински грижи	60
Кризисни центрове за деца	105
ОБЩО:	3 047

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Препоръки на омбудсмана:

- Да се предприемат целенасочени мерки за превенция на раздялата на детето със семейството, като се осигурят необходимите ресурси за подкрепа.
- Да се извършва качествен мониторинг на предоставяните грижи в общността и осигуряване на специализирани услуги за подкрепа на деца, пребиваващи и напускащи алтернативна грижа.
- Да се подобри капацитета на системата за закрила и се подобри междуведомствената координация.

Свобода на детето от всички форми на насилие - чл. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 35, 37 (а), 39 и Факултативния протокол относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография)

Препоръки на Комитета:

- (a) Широко разпространеното домашно насилие, сексуална експлоатация и насилие, основано на пола срещу деца и недостатъчното съобщаване и разследване на такива случаи;
- (b) Недостатъчния брой услуги и междуинституционално сътрудничество сред съответните сектори за подкрепа на децата жертви на насилие;
- (c) Недостатъчния капацитет на професионалистите, работещи с и за деца за идентифициране на жертви и реакция в случаи на сексуална експлоатация и сексуално насилие;
- (d) Липсата на цялостна система за събиране и анализ на данни за насилие над деца.

С Решение на Министерския съвет през месец януари 2023 г. е приета **Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца за периода 2023-2026 г.** Предвидена е като стратегически документ, който задава националната рамка на политиката в областта на насилието срещу деца чрез механизъм за координация и комуникация между държавните органи, представителите на гражданското общество и неправителствения сектор, подкрепата на мрежата от професионалисти, работещи с децата, подкрепата на родителите, повишаване на информираността на децата, подобряване на нормативната рамка, закрила на децата срещу насилие и експлоатация на база на техните нужди, подкрепа на децата, жертви на насилие за възстановяване и рехабилитация. Към дадения момент това е единственият утвърден и действащ на междусекторно ниво национален стратегически документ в сферата на закрилата на детето. Разработен е чрез широк консултативен процес с представители на всички заинтересовани страни: институции, неправителствени организации, родителски сдружения, професионалисти, деца и младежи от различни целеви групи. Като резултат са изведени основните актуални проблеми и са формулирани **5 стратегически цели** за постигане на устойчиви резултати за

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

превенция на насилието и злоупотребата с деца. Те са конкретизирани чрез **28 оперативни цели**.

В Програмата е заложен ясно разписан Мониторинг (на изпълнението и на резултатите) – вътрешен в рамките на съответната институция и външен от страна на Междуведомствената работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“.

Препоръки на омбудсмана

- Да се направи цялостна оценка на размера, случаите и характера на насилието над деца, включително домашното насилие, с цел да подпомогне изпълнението на съответните стратегии и програми.
- Да се гарантира системното и координирано събиране и анализ на данни за насилие над деца, като се създаде специализирана национална база данни, която включва: възможност да се отчита повече от един тип насилие в годишни обобщени.
- Да се подобри капацитета на професионалистите, работещи с и за деца, включително социалните работници и правоохранителните органи, за идентифициране и подкрепа на деца в риск от насилие и за превенция, съобщаване и реакция по случаи на насилие

Специални мерки за закрила (чл. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 (b)–(d), 38–40

Правораздаване за деца

Констатации и препоръки на Комитета:

(а) Пълната липса на напредък в изпълнението на предходните препоръки на Комитета от 2016 и 2008 г. относно детското правосъдие;

(b) Неприемливо високият брой деца, които продължават: да бъдат засегнати от ЗБППМН; са лишени от свобода, без подходящо правно представителство или възможност за съдебен контрол на задържането; са настанени в поправителни домове и училища за деца, където условията за живот са незадоволителни; и са настанени в поправителни домове по силата на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните.

За 2024 г. децата, задържани в следствените арести, са 90. По-голямата част от тях са пребивавали в арестите за срок до 72 часа.

В поправителния дом към затвора град Враца през 2024 г. са постъпили 28 непълнолетни момчета, освободени са 20, а в поправителния дом към затвора град Сливен са постъпили 2 непълнолетни момичета, едното, от които е навършило пълнолетие.

По чл. от НК, най-често са били задържани, както следва:

- по чл. 195 - чл. 196 НК – 16 лица;
- по чл. 198 НК – 17 лица;
- по чл. 279 НК – 20 лица.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Останалите непълнолетни лица, задържани по други членове от НК са единични бройки.

С Решение № 91 на Министерския съвет от 24 февруари 2025 г. е приета Програма за управление на Република България за периода 2025-2029 г. Като мярка в сектор Правосъдие е предвидено одобряване от Министерския съвет на Законопроект за изменение и допълнение на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните или изготвяне на нов Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица.

За периода 01.01.2024 г. - 31.12.2024 г. в регистъра по чл. 113, ал. 1, т. 1 от Семейния кодекс на децата, които могат да бъдат осиновени от лица с обичайно местопребиваване в чужбина, при условията на пълно осиновяване са вписани 193 деца. През 2024 г. от министъра на правосъдието са дадени 111 съгласия за осиновяване на 157 деца. С влезли в сила съдебни решения са осиновени 156 деца.

Към настоящия момент в процедура по изпълнение са **12 решения на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ)** относно различни семейноправни въпроси и други такива, свързани с права на децата. За целите на наблюдението на изпълнението от Комитета на министрите на Съвета на Европа (КМ), част от решенията са обединени в групи на основание сходството на техния предмет и установените нарушения на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (Конвенцията).

„Ненчева и други срещу България“ (жалба № 48609/06, окончателно решение от 18.09.2013 г.) - смърт на деца в Дома за деца и младежи с тежки умствени увреждания в с. Джурково и неефективно разследване на тези случаи. Делото е в засилена процедура за наблюдение.

Групата дела „А. и други срещу България“ (жалба № 51776/08, окончателно решение от 29 февруари 2012 г.), **„Д.Л. срещу България“** (жалба № 7472/14, решение от 17 октомври 2016 г.), в стандартна процедура на наблюдение, както и делото **„I.G.D. срещу България“** (жалба № 70139/14, решение от 7 септември 2022 г.) - настаняване в домове на малолетни и непълнолетни лица. Групата е в засилена процедура на наблюдение.

През 2022 г. беше постановено и най-новото решение по сходен казус по делото „I.G.D. срещу България“, като то беше директно класифицирано от КМ в засилена процедура на наблюдение. Делото се отнася до липсата на пряк достъп до автоматичен и периодичен съдебен контрол във връзка с настаняването на жалбоподателката, малолетно лице в риск, в затворен интернат между 2012 и 2015 г. (нарушение на член 5 § 4).

Групата дела „Анева и други срещу България“ (жалба № 66997/13, окончателно решение от 06.07.2017 г.), **„X и Y срещу България“** (жалба № 23763/18, окончателно решение от 06.02.2020 г.) и **„Павлови срещу България“** (жалба № 72059, окончателно решение от 01.02.2022) - неуспешно изпълнение на съдебни решения относно упражняване на родителски права. Делата са в стандартна процедура на наблюдение.

Пенчеви срещу България“ (жалба № 77818/12, окончателно решение от 10.05.2015 г.) – прекомерна продължителност на производство по молба за разрешение на дете да

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

пътува в чужбина при липса на съгласие на един от родителите и прекалено формалистичен подход, довел до неговото отхвърляне; делото е в стандартна процедура на наблюдение

„Е.С. срещу Румъния и България“ (жалба № 60281/11, окончателно решение от 19.10.2016 г.) – прекомерна продължителност на производство за признаване на чуждестранно решение за родителски права, делото е в стандартна процедура на наблюдение.

„Осо срещу България“ (жалба № 51056/21, окончателно решение от 13.06.2023 г.), **„Кукавица срещу България“** (жалба № 57202/21, окончателно решение от 13.06.2023 г.) и **А. и други срещу България** (жалба № 28383/20, окончателно решение от 09.05.2023 г.) – нарушения на член 8 от Конвенцията поради процеса на вземане на решение и/или продължителността на съдебни производства по Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца

Деца в конфликт със закона

Брой и вид на извършените през 2024 г. престъпления и противообществени прояви от деца

Брой разкрити престъпления, извършени от МН (общо)	4916
От тях: от малолетни	1387
от непълнолетни	3529
Установени извършители (заподозрени МИЛ) - общо	4113
От тях: малолетни	1285
непълнолетни	2828
Умишлени убийства (довършени)	3
Умишлени убийства (опити)	1

Брой на децата, потърпевши от престъпления, за 2024 г., по индикатори с видовете престъпления и по отделните членове на Наказателния кодекс

Брой регистрирани криминални престъпления срещу деца (общо)	1890
Брой разкрити престъпления, извършени срещу МН (общо)	952
Потърпевши деца - общ брой	1893
От тях: малолетни	802
непълнолетни	1091
Умишлено убийство (чл.115-116,118 НК) - довършено с обект МН	3
Умишлено убийство (чл.115-116,118 НК) - опит, с обект МН	1
Грабеж, чл.198-200 НК	126
Кражба, чл.194-197 НК	252
Престъпления, свързани с наркотици:	2
Блудство (чл.149-150 НК)	125
Изнасилване (чл. 152 НК) (довършено)	31

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

Телесна повреда (чл.128-135 НК)	456
Хулиганство (чл.325 НК)	63
Престъпления против брака, семейството и младежта (чл.176-179,181-193 НК)	440
Престъпления в условията на домашно насилие	128
от които: закани	5
телесни повреди	118

Брой, разкрити престъпления, извършени срещу малолетни и непълнолетни.

Грабежи	151
Кражби	2217
От тях: Взломни	152
Джебчийски	58
Домови	313
От магазини	858
На части и вещи от МПС	94
На селско-стопанска продукция, домашни животни и птици	329
Престъпления, свързани с наркотици:	529
Блудство (чл. 149-150 НК)	18
Изнасилване (чл.152 НК) - довършено	4
Телесна повреда (чл. 128-135 НК)	284
Хулиганство (чл.325 НК)	151

През 2024 г. децата, на които е предоставена полицейска закрила, са 381. Невинаги ПЗ продължава 48 часа. Разпределението на настаняването на децата е следното:

- в помещение към ДСП - 31 бр.;
- в специално помещение в РУ към МВР - 153 бр.;
- в специално помещение в ДВНМН при СДВР и ОДМВР - 66 бр.,
- в специализирана институция за отглеждане и възпитание на деца - 75 бр.;
- в семейството му или при лице, на което е възложено да изпълнява родителските функции - 21 бр.;
- другаде-35 бр.

През 2024 г. са предоставени 27 полицейски закрили по искане на дете.

Задържаните от полицейските органи непълнолетни лица са общо 417. Разпределението по пол, възраст и националност, както и продължителността на задържането, са представени в табличен вид.

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

брой деца, задържани в РУ	Пол		Възраст		Гражданство		Продължителност на задържането								
	момчета	момичета	непълнолетни		българско	чужденец	до 1 час	до 3 часа	до 6 часа	до 9 часа	до 12 часа	до 15 часа	до 18 часа	до 21 часа	до 24 часа
			14-15	16-17											
3	4	5	9	10	11	12	26	27	28	29	30	31	32	33	34
417	372	45	125	292	409	8	3	71	86	50	21	16	28	31	65

На територията на страната има 117 помещения за задържане на непълнолетни лица, отговарящи на Инструкцията за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в МВР.

Установените непълнолетни лица, задържани за притежание на наркотици или за продажба през 2024 г. са 12.

За 2024 г. на територията на Република България в пътнотранспортни произшествия са пострадали 1270 деца, от които 13 са загинали.

Препоръки на омбудсмана

- Да се въведе задължителна специализация за работа с деца за органите на досъдебното и съдебното производство.
- Да се подобри значително качеството на социалните доклади, които се представят от ДСП на съда.
- Да се изготви бланка за индивидуална оценка, изготвяна от МВР, съвместно с други служби, както и да се приеме методика за работа за работа в междуинституционална среда.
- Социалният доклад да влезе като важна част от индивидуалната оценка.
- Да се въведе механизъм за предпазване на детето от вторична или повторна виктимизация, сплашване или натиск на всеки етап на производството.
- Постепенно да се преустанови използването на възпитателни училища – интернати, и междувременно да се гарантира на всяко дете, настанено в такива интернати, че има достъп до мерки за закрила съгласно ЗЗДет.
- Системно да се преразглеждат настаняването на децата в интернатите, с възможност за неговото прекратяване.
- Да се предприемат спешни мерки за отмяна на Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и да се гарантира,

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- че на децата под минимална възраст за носене на наказателна отговорност не се налагат наказателни мерки, включително настаняване в училища- интернати.
- Да се гарантира, че се предоставя на ранен етап на производството и през целия наказателен процес квалифицирана и независима правна помощ на деца, обвинени или признати за виновни за нарушаване на наказателния закон.

Деца, търсеци убежище, бежанци и мигранти

Препоръки на Комитета

(а) Да се подобри качеството на процеса на предоставяне на убежище, като забрани и предотврати отблъскванията и връщането на деца, търсеци убежище и бежанци, включително непридружени деца и гарантира, че всички тези деца получават квалифицирана, съобразена с интересите на децата правна подкрепа за получаване на убежище;

(b) Да се гарантира, че висшите интереси на децата, търсеци убежище, са първостепенно съображение във всички процедури за предоставяне на убежище, че техните възгледи се изслушват и на тях се отдава дължимото внимание и че те имат достъп до съобразени с правата на детето правни механизми и правни средства за защита;

През 2024 г. общо 12 250 чужденци са подали молби за международна закрила в Република България. За същия период са издадени общо 4950 решения за предоставяне на международна закрила, от които 56 – за предоставяне на статут на бежанец и 4894 – за предоставяне на хуманитарен статут. Административните производства за международна закрила по реда на ЗУБ са прекратени на общо 7299 лица. Най-голям брой молби за международна закрила през 2024 г. са подадени от граждани на Сирия (62%), Афганистан (16%), Мароко (7%), Египет (5%) и Ирак (4%). От общия брой молби за международна закрила през 2024 г., общо 4021 молби са подадени от малолетни и непълнолетни лица (в т.ч. придружени и непридружени деца). На общо 1663 ненавършили пълнолетие чужденци е предоставена международна закрила (23 – статут на бежанец и 1640 – хуманитарен статут). Производства за международна закрила на 2571 непълнолетни лица са прекратени по реда на ЗУБ.

Подадените молби за международна закрила от непридружени непълнолетни лица са както следва:

През 2022 г. – 3348 броя;

През 2023 г. – 3843 броя;

През 2024 г. – 2601 броя.

Издадените решения по молби за международна закрила на непридружени лица са както следва:

През 2022 г. - 172 решения за предоставяне на международна закрила; 3509 решения за прекратяване на производството за международна закрила.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

През 2023 г. – 300 решения за предоставяне на международна закрила; 3868 решения за прекратяване на производството за международна закрила.

През 2024 г. – 170 решения за предоставяне на международна закрила; 2457 решения за прекратяване на производството за международна закрила.

През 2024 г. временна закрила в Република България е предоставена на 5062 непълнолетни лица, всички от които – придружени.

За учебната 2024/2025 година са записани в училища общо 55 броя деца със съдействието на РУО на МОН.

През 2024 г. са издадени общо 1118 решения по подадени молби за събиране на семейство по реда на ЗУБ, от които 1048 – за разрешаване събиране на семейство и 70 – за отказ от събиране на семейство. Осемдесет и осем /88/ от общия брой издадени решения за събиране на семейство са по молби, подадени от непълнолетни лица (86 – за разрешаване събиране на семейство и 2 – за отказ от събиране на семейство). ДАБ при МС не разполага с обобщена статистическа информация относно издадените решения по молби за събиране на семейство с разбивка по критерий „непридружени непълнолетни“.

В изпълнение на чл. 25а, ал. 1 от Закона за убежището и бежанците (ЗУБ), ДАБ при МС осигурява необходимите условия на прием за малолетни и непълнолетни чужденци, търсещи международна закрила, чрез обособени Сигурни зони: През месец май 2024 г. в РПЦ (Регистрационно приемателен център) - Харманли на ДАБ при МС, по успешно реализиран съвместен проект с UNICEF Bulgaria и с подкрепа от Швейцарския департамент по миграция е изградена и оборудвана трета Сигурна зона за непридружени деца – чужденци, с капацитет 98 места за настаняване. Към момента трите Сигурни зони за непридружени деца са в: РПЦ – София: кв. „Военна рампа“ с капацитет 100 (сто) места, кв. „Овча купел“ с капацитет 138 (сто тридесет и осем) и РПЦ „Харманли“ с капацитет 98 (деветдесет и осем) места, където децата получават 24 часа грижи, достъп до здравни, образователни и други услуги и имат защитена среда.

След получаване на международна закрила, непридружените деца се насочват от ОЗД към ДСП към подходяща социална услуга-резидентна грижа, с цел тяхната интеграция в обществото. Положителен резултат може да се отчете и в това направление: през 2024 г. са настанени 58 непридружени деца от РПЦ на ДАБ при МС в социални услуги от резидентен тип, а през 2023 г. са били настанени 43 деца. Като проблем може да се посочи липсата на свободни места в услугите, поради факта, че непридружените деца не са предвидени като потребители в анализа на общините, нежеланието на доставчиците да ги приемат, поради езикова бариера, културни специфики; липса на обучени приемни семейства.

Капацитетът на обособените три Сигурни зони за непридружени деца са: В РПЦ – София: кв. „Военна рампа“ с капацитет 100 (сто) места, кв. „Овча купел“ с капацитет 138 (сто тридесет и осем). В РПЦ -Харманли с капацитет 98 (деветдесет и осем) места. В Сигурните зони на РПЦ на ДАБ при МС, децата имат защитена и безопасна среда и получават 24 часа грижи, както и осигуряване на здравни, образователни, културни, спортни и други услуги. Сигурните зони към РПЦ гр. София се управляват от Международната организация по миграция /МОМ/ в България, която координира работата с екип от координатори, психолози, социални работници, които предоставят 24/7 грижа и

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

подкрепа на децата. Повече от половината социални работници идват от страните на произход на децата и познават добре техните културни специфики. Социални работници, психолози и юристи от мобилните екипи на МОМ, както и преводачи/културни медиатори също предоставят подкрепа на децата, настанени в трите сигурни зони.

ДАБ при МС оказва съдействие за достъп на лицензирани граждански и неправителствени организации и доставчици за провеждане на дейности с непридружените деца в сигурните зони на РПЦ.

През 2024 г. ДАБ при МС разработи и подаде за оценка проектно предложение: „Създаване на алтернативни решения за цялостни услуги за социални грижи за непридружени деца бежанци в България”, в рамките на Операция 1, Специфична цел 1 „Обща Европейска система за убежище“, Специфична цел 2 „Законна миграция и интеграция“. Планира се изграждане на 6 социални услуги за непридружени деца, в партньорство с УНИЦЕФ, МОМ и общини. Проектът трябва да стартира през 2025 г.

С цел спазване правата на децата е разработена през 2024 г. Инструкция за реда и условията за оценка на възраст, утвърдена съгласно заповед на председателя на ДАБ при МС и заповед на председателя на ДАЗД, в сила от 01.03.2024 г. Със заповед на председателя на ДАЗД са определени служители, които извършват оценка на дете, за което има съмнение за възрастта му.

С цел защита правата на децата, през 2024 г. са утвърдени със заповед № ЦУ-РД05-81/05.02.2024 г. на председателя на ДАБ при МС, Правила за налагане на възпитателни мерки и тяхното прилагане по отношение на непридружените деца, настанени в ТП на ДАБ при МС.

Утвърдени и се прилагат Стандартни оперативни процедури за превенция и реакция при сексуално и свързани с пола насилие, насочени към превенция на насилието и необходимите действия от служителите, при случай на насилие спрямо лице/дете търсещо международна закрила.

Координационен механизъм за взаимодействие между институциите и организациите при случаи на непридружени деца или разделени от семействата си деца чужденци, намиращи се на територията на Република България, включително децата, търсещи и/или получили международна или временна закрила. Този документ все още не е подписан от ангажираните държавни органи и НСОРБ, предвид задълженията им, но реално взаимодействие между институциите съществува, /без прилагане на документа/. Съществуват изградени добри партньорски отношения на ДАБ при МС с МВР, АСП, ДАЗД, МЗ, НБПП, МОН, общините и НПО при съвместна работа с непридружени деца-бежанци.

Като проблем може да се посочи непридружаването на децата от полицейски служител при транспортиране и неосигуряване на транспорт от страна на ДСП, което е вменено като задължение в Механизма.

Препоръки на омбудсмана:

- *Да се работи по всички сигнали, свързани с насилствено отблъскване от страна на гранични служители*

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- *Да се ограничи продължителния престой на деца, търсещи убежище и бежанци в приемните центрове от затворен тип, с условия на живот, които не съответстват на международните стандарти.*
- *Осигуряване на повече ресурси за достъп на децата до ефективни мерки за интеграция.*
- *С всички мерки да се гарантира, че висшите интереси на децата, търсещи убежище, са първостепенно съображение във всички процедури за предоставяне на убежище*

Образование, свободно време и културни дейности (чл. 28–31)

Комитетът приветства предприетите мерки с оглед да се гарантира достъп на всички деца до образование, но е сериозно загрижен за:

(a) *Да засили мерките за подобряване на качеството на образование на всички нива, включително като адаптира и ревизира съдържанието на училищните програми, включи обучение в жизнено умения и съвременни обучителни методи и подобри обучението на учители и педагози;*

(b) *Преодолее неравенствата в образователните постижения и резултати, по-специално по отношение на езиковата и математическата грамотност за деца в неравностойно положение, включително ромски деца, деца с увреждания, деца, търсещи убежище, деца бежанци и мигранти и деца в селските райони.*

(c) *Да предприеме целенасочени мерки, включително с участието на деца, за премахване на насилието в училище, включително тормоза и кибертормоза, и да гарантира, че тези мерки обхващат превенция, механизми за ранно откриване, овластяване на децата, задължително обучение за учители, протоколи за намеса, психосоциална подкрепа за жертви, последователно и устойчиво записване и наблюдение на упражняван тормоз и повишаване на осведомеността относно вредните последици от тормоза.*

По отношение на повишаване на качеството МОН съвместно с МЗ и МТСП стартира изпълнението на двугодишен проект (до септември 2026 г.) „Повишаване на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст чрез засилване на управлението, наблюдението и оценката“. Изготвен ситуационен анализ на управлението, наблюдението и оценката на качеството в ОГРДВ и идентифициране на силните и слабите страни и нуждите на сектора, както и анализ и поуки от европейските добри практики в областта на ОГРДВ от други страни със съответния опит за България и Португалия. Инструменти за наблюдение и оценка на качеството на ОГРДВ на национално и общинско ниво, както и за практикуващите специалисти на ниво институция, пилотно тествани в избрани институции. Концепция за цялостна система за наблюдение и оценка за ОГРДВ и свързания с нея инструментариум.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

На 15.02.2024 г. е подписан административен договор за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Програма „Образование“ (2021 – 2027), процедура „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“ на обща стойност 140 538 769 лв. с период на изпълнение пет години. Проектът с наименование „Силен старт“ надгражда изпълняваните дейности за осигуряване на обща и допълнителна подкрепа на личностното развитие в системата на предучилищното образование.

С цел подобряване на процесното качество МОН стартира съвместно със Световната банка обучение на наблюдатели на процеса на взаимодействие в детската група.

Необхванати в образователната система деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст са 50 656. Това са незаписани и отпаднали деца на възраст от 5 до 16, които по данни на ГД ГРАО имат настоящ адрес в страната, екипите за обхват не са получили сведения за заминаването им в чужбина и въпреки това не фигурират в НЕИСПУО.

По данни от ИСРМ към началото на учебната 2023/2024 година 54 241 са отпадналите от образователната система деца и ученици в задължителна училищна възраст. В това число са включени и 1421 деца на 5-год. възраст, които през изминалата 2022/2023 учебна година са посещавали група в детска градина или подготвителен клас –5-годишни в училище, но не са записани през настоящата учебна година. В броя на отпадналите са и 9001 новоотпаднали деца и ученици, които през втория срок на учебната 2022/2023 година са били записани в системата на предучилищното и училищното образование, но не са записани за новата 2023/2024 учебна година. За 38 595 от отпадналите екипите за обхват са получили сведения, че семействата са заминали за чужбина.

Последните предоставени данни от НСИ са за 2023 г., като в хронологичен ред броят на децата в ясли и в яслени групи е, както следва:

Деца в детските ясли към 31.12. за периода 2021 - 2023 г. по пол и възраст ¹									
(брой)									
Възраст	2021			2022			2023		
	общо	момчета	момичета	общо	момчета	момичета	общо	момчета	момичета
Общо за страната	29 724	15 347	14 377	30544	15857	14687	30 586	15 810	14 776
0	17	11	6	13	6	7	13	8	5
1	5 186	2 717	2 469	5394	2832	2562	5 552	2 880	2 672
2	24 274	12 477	11 797	24884	12885	11999	24 812	12 795	12 017
3	247	142	105	253	134	119	209	127	82

¹ Включват се децата във всички самостоятелни детски ясли и яслени групи в детски градини, без значение от формата на собственост на заведението.

Общият брой на учителите в образователните институции и специализираните обслужващи звена в страната е 86 484. От тях:

- в училищата - 65 771;
- в детските градини - 18 070;

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- в центровете за подкрепа на личностното развитие - 1 544;
- в специализираните обслужващи звена - 1 099.

Деца със специални образователни потребности (СОП) в детски градини и училища в страната, с данни за броя на децата и учениците, разпределени по степени и етапи на образование, към 31.12.2024 г.?

Общ брой деца и ученици със СОП от яслена група до четвърта възрастова група и от I клас – XII клас (без обучаващите се в ЦСОП и без учениците от XII клас с отбелязан маркер "Подлежи на поправителен изпит"): 29616, от тях: в яслена група - четвърта възрастова група: 8109, начален етап I клас - IV клас – 9248, прогимназиален етап V клас - VII клас – 6822, първи гимназиален етап VIII клас - X клас – 3793, втори гимназиален етап XI клас - XII клас – 1664.

Брой групи/паралелки, в които има 3 повече деца/ученици със СОП – 2 789.

Брой непедagogически специалисти, назначени на длъжност „помощник на учителя“ в групите/паралелките – 121.

Брой непедagogически специалисти, назначени на длъжност „помощник на учителя“ – 447.

За децата и учениците, за които е изготвена оценка, че съобразно образователните потребности могат да се обучават в център за специална образователна подкрепа (ЦСОП), функционират 42 такива центъра. В тях се обучават 3185 деца и ученици и са назначени 794 специалисти. С общезития са 17 ЦКОП, а без общезития – 25. Учениците, ползващи общезитие към ЦСОП, са 329. Средствата от държавния бюджет през 2024 г. за обучаващите се в ЦСОП деца и ученици са в размер на 54,0 млн. лв.

Брой деца и ученици във всички ЦСОП: Благоевград – 136; Гоце Делчев – 89, Долно Драглище - 35, Бургас - 110, Варна - 179, Кривня – 67, Велико Търново - 86, Ново село - 31, Видин - 36, Враца - 108, Габрово - 38, Кранево - 38, Добрич - 87, Каварна - 18, Кърджали - 50, Ловеч - 31, Берковица - 32, Лом - 56, Велинград - 70, Пазарджик - 76, Перник - 55, Долни Дъбник - 79, Плевен - 109, Пловдив - 139, Кубрат - 67, Русе - 100, Силистра - 80, Нова Загора - 37, Сливен - 77, София "Проф. Димитър Кацаров" - 74, София "Проф. д-р Георги Ангушев" - 110, София „Лозенец“ – 109, София "Едуард Сеген" – 121, Мъглиж - 19, Стара Загора - 82, Търговище - 107, Свиленград - 57, Харманли - 134, Хасково - 76, Нови пазар - 50, Шумен - 77, Елхово - 54.

Съгласно чл. 195 от Закона за предучилищното и училищното образование деца и ученици, които са със специални образователни потребности от детските градини и училищата, могат да се обучават в изнесени групи и паралелки в центрове за специална образователна подкрепа. Обучението на децата и учениците в групите и паралелките се осъществява по индивидуални учебни планове и програми и могат да се оценяват с оценки с качествен показател, които може да са: "постига изискванията", "справя се" и "среща затруднения".

Общият брой ученици със специални образователни потребности от I клас до XII клас в дневна и комбинирана форма на обучение и записани в групи за целодневна организация (без обучаващите се в ЦСОП), разпределени по училища и по випуски за учебната 2024/2025 година по данни към актуализиран Списък-образец месец декември

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

2024 година, е както следва: в I клас – 8769, II клас – 1045, III – 1567, IV – 1894, V – 1877, VI – 926, VII – 714, VIII – 547, IX – 37, X – 48, XI – 38 и XII – 38.

Общ брой специални групи в детските градини за деца със СОП – 41 в зялата страна, с общ брой деца в тях – 522.

Справка за броя на педагогическите специалисти на щатни места и утвърдена численост на педагогическите специалисти, както и за непедagogическия персонал, назначени в центровете за специална образователна подкрепа (ЦСОП) по длъжности за учебната 2024/2025 година по данни към актуализиран списък-образец декември 2024 година: утвърдена численост педагогически специалисти по щат: 794,50 и непедagogически персонал по щат: 339.

Брой на педагогическите специалисти – ресурсни учители, логопеди и психолози, назначени в детски градини и училища: ресурсни учители – 1764; логопеди – 964; психолози – 1400.

Справка за регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО) и броя на педагогическите специалисти в тях, към 31.12.2024 г.

- ресурсни учители – 846;
- психолози – 150;
- логопед – 155;
- рехабилитатор на слуха и говора – 15;
- учители на деца с увреден слух – 0;
- учители на деца с увредено зрение – 7;
- рехабилитатори – 1.

Съгласно информацията, която е налична в дирекция „Държавна собственост и обществени поръчки“ **233 от общо 309 държавни училища и ЦСОП** (финансирани от МОН, МК и ММС) отговарят на минимално изискуемите изисквания за достъпна среда за хора с физически увреждания – има осигурен достъп най-малко до първия етаж на сградата и е изграден поне един санитарен възел за хора с физически увреждания (отново на първия етаж). Във всички 34 държавни ЦСОП има условия за достъп на хора с увреждания, а в 71 от тези 233 образователни институции са изградени и асансьори, с които е осигурен достъп до всеки етаж на сградата.

Що се отнася до изграждането на достъпна среда в общинските училища в Република България, то следва да се има предвид, че съгласно разпоредбите на чл. 256, ал. 1, ал. 5 от ЗПУО органите на местното самоуправление осигуряват и контролират необходимото имущество за функциониране на общинските институции в съответствие с държавния образователен стандарт за физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училищата и центровете за подкрепа на личностно развитие.

За осигуряване на равен достъп до качествено образование и за приобщаване на всяко дете и ученик МОН активно работи по създаване на условия и ресурси за изграждане на специализирана подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на приобщаващото образование чрез множество национални програми и проекти, както и чрез подкрепа на неправителствени организации, които работят в сферата на допълващата и алтернативна комуникация.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

През 2024 година по Националната програма „Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в системата на предучилищното и училищното образование“ по дейност 4. „Подкрепа за осигуряване на достъпност на информацията и комуникацията на ученици със специфични нарушения на способността за учене – с дислексия, дисграфия и дискалкулия, както и чрез средства за допълваща и алтернативна комуникация (ДАК), предназначени за ученици с физически увреждания и двигателни ограничения и за невербални ученици със специални образователни потребности“, са предвидени 120 205,50 лв. и са класирани 80 училища:

- по мярка 4.1. Подпомагачи технически средства и софтуери при деца и ученици със специфични нарушения на способността за учене – с дислексия, с дисграфия, с дискалкулия, е предвидено да се закупят технологии за преобразуване на текст в реч или така наречените четци, както и софтуери, които четат текста на глас, като по този начин ще се улесни разбирането на писмени материали – учебници, училищни помагала и др., от ученици с дислексия чрез функцията за четене на глас. Максималната сума по тази мярка, за която можеше да кандидатства дадено училище, е 1200 лева. Съгласно утвърдените за дейността правила са класирани 64 училища, които получиха съответното финансиране;

- по мярка 4.2. Помагачи технологии, които да се използват от деца и ученици с двигателни проблеми, затруднения в комуникацията, е предвидено да се осигурят технологии и устройства, предназначени да подпомагат обучението на ученици с детска церебрална парализа, аутизъм, интелектуални затруднения, амиотрофична латерална склероза, мозъчни увреди, синдром на Рет и др. Устройствата позволяват контрол на компютър с поглед и по този начин се дава възможност на деца и ученици с тежки физически увреждания, които не могат да говорят и не могат да използват ръцете си, да използват компютър; специални камери, проследяващи погледа на детето в реално време, като информацията от камерите се използва, за да се управлява компютърната мишка, както и на специализирани софтуери, с чиято помощ се улесняват общуването и ученето. Максималната сума по тази мярка, за която можеше да кандидатства дадено училище, е 5000 лева. Съгласно утвърдените за дейността правила са класирани 16 училища, които получиха необходимото финансиране.

По данни на МОН за поредна година се наблюдава ръст в броя на децата и учениците със специални образователни потребности По отношение на финансовото осигуряване на подкрепата за децата със СОП, които посещават детски градини и неспециализирани или специализирани училища, от държавния бюджет се предоставят средства по стандарти за ресурсно подпомагане и за създаване условия за приобщаващо образование, с които се гарантират необходимите специалисти и подкрепяща среда. За 2024 г. от държавния бюджет са предоставени 194,5 млн. лв. за 26 627 деца и ученици на ресурсно подпомагане.

През 2024 година (по данни към 15.09.2024 г.) е осигурена подкрепяща среда в самите детски градини и училища или от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование на общо 25 781 деца и ученици със специални образователни потребности от детски градини и училища, разпределени както следва:

Към 31.12.2024 година общият брой деца и ученици със СОП от яслена група до четвърта възрастова група и от I клас – XII клас (без обучаващите се в ЦСОП и без

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

учениците от XII клас с отбелязан маркер "Подлежи на поправителен изпит") са 29616, от тях:

- в яслена група - четвърта възрастова група: 8109,
- начален етап I клас - IV клас – 9248,
- прогимназиален етап V клас - VII клас – 6822,
- първи гимназиален етап VIII клас - X клас – 3793,
- втори гимназиален етап XI клас - XII клас – 1664.

Общият брой ученици със специални образователни потребности от I клас до XII клас в дневна и комбинирана форма на обучение и записани в групи за целодневна организация (без обучаващите се в ЦСОП), разпределени по училища и по випуски за учебната 2024/2025 година по данни към актуализиран Списък-образец месец декември 2024 година, е както следва: в I клас – 8769, II клас – 1045, III – 1567, IV – 1894, V – 1877, VI – 926, VII – 714, VIII – 547, IX – 37, X – 48, XI – 38 и XII – 38.

От общия брой деца и ученици със специални образователни потребности, на които се предоставя ресурсно подпомагане, на 8834 деца и ученици ресурсно подпомагане се предоставя от 1160 специалисти на РЦПППО.

В детските градини и училищата са назначени 557 помощници на учителя, както и за учебната 2024/2025 година 1308 образователни медиатори.

За учениците със сензорни увреждания съществуват 5 държавни специални училища, които осигуряват целодневно обучение и рехабилитация, а при необходимост и общезитие.

В тези училища се обучават общо: 625, от тях 284 ученици с нарушено зрение и 341 деца с увреден слух.

За децата и учениците, за които е изготвена оценка, че съобразно образователните потребности могат да се обучават в център за специални образователни потребности (ЦСОП), функционират 42 центъра. В тях се обучават 3185 деца и ученици. Средствата от държавния бюджет през 2024 г. за обучаващите се в ЦСОП деца и ученици са в размер на 54,0 млн. лв.

Осъществява се цялостна организация и координация на дейностите за осигуряване на подкрепяща среда (разумни улеснения – уголемен шрифт, брайлов шрифт, синтетична синтезаторна реч, устен изпит и др.) за участието на ученици със специални образователни потребности (с нарушено зрение и с обучителни трудности) в НВО и в ДЗИ.

Осигурена подкрепяща среда (разумни улеснения) за участието на 253 ученици и зрелостници с нарушено зрение и с обучителни трудности в НВО и в ДЗИ за учебната 2022/2023 година, от тях в НВО (IV, VII, X клас) – 52 ученици с нарушено зрение и 153 – с обучителни трудности; в ДЗИ – 17 зрелостници с нарушено зрение и 31 – с обучителни трудности.

През учебната 2023/2024 година:

- в НВО IV, VII, X клас – 44 ученици с нарушено зрение и 75 ученици с обучителни трудности;
- в сесия май-юни на учебната 2023/2024 година на ДЗИ – 27 зрелостници с нарушено зрение и 45 – с обучителни трудности.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- в сесия август-септември на учебната 2023/2024 година на ДЗИ са подкрепени 6 зрелостници с нарушено зрение и 11 с обучителни трудности, на всички тях са предоставени изпитни материали на уголемен шрифт.

В изпълнение на Национална програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“, Модул 3 „Създаване на достъпна архитектурна среда“ през 2024 г. са осигурени средства в размер на 900 000 лв. за изграждане на достъпна архитектурна среда в 34 държавни и общински образователни институции. С този ресурс са изградени 4 рампи, ремонтирана е прилежащата инфраструктура в 2 училища, адаптирани са 18 санитарни възела, закупени са 11 устройства за изкачване на стълби (подемни платформи или стълбищни работи) и е финансирано изграждането на 4 асансьорни уредби.

Десегрегация

През учебната 2023/2024 година по Националната програма „Подпомагане на общините за образователна десегрегация“ за 2023 г, изпълнявана от Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ), за реализиране на процеса на образователна десегрегация е осигурен безплатен транспорт в рамките на населеното място за 510 деца и ученици от образователни институции с концентрация на уязвими групи до приемни образователни институции. 1188 деца в задължително предучилищно образование и ученици до VII клас са получили учебни пособия и материали. Проведени са 115 мотивационни дейности, свързани с преодоляване на процесите на десегрегация и обхващане на децата и учениците в образователната система. Общо 379 родители са участвали в дейности за повишаване на мотивацията децата им да посещават детска градина и училище. Назначени са 22 образователни медиатори и друг непедагогически персонал за изпълнение на дейности по националната програма. Осъществени са 63 дейности с родители, деца и ученици и представители на институции за изграждане на среда, осигуряваща ефективен процес на десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация.

През учебната 2024/2025 година по Националната програма „Подпомагане на общините за образователна десегрегация“ за 2024 г., изпълнявана от ЦОИДУЕМ, са финансирани проектните предложения на 11 общини, с изпълнението на които е осигурен безплатен транспорт за 525 деца и ученици в рамките на населеното място от образователни институции с концентрация на уязвими групи до приемни детски градини и училища. 1047 деца в задължително предучилищно образование и ученици до VII клас са получили учебни пособия и материали. Назначени със средства по националната програма за 2024 г. са 21 образователни медиатори и друг непедагогически персонал.

Бюджетът по националната програма, изпълнявана от ЦОИДУЕМ за 2024 г., се запазва 495 000 лева и 5000 лева средства за мониторинг.

За учебната 2024/2025 година назначени в образователната система са 1308 образователни медиатори, като популярността на тяхната дейност и ангажираността на държавата за обезпечаване на ресурси за назначаването им им през последните години нараства. От 2024 г. в Списъка на професиите за професионално образование е включена

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

професията „Образователна медиация“. По този начин образователните медиатори ще могат да получат III степен на професионална квалификация.

За първа година се реализира и Национална програма „Без агресия за сигурна образователна среда“, насочена към създаване на сигурна училищна среда като цялостен подход за подобряване на взаимоотношенията в училище и постигане на психично благополучие при децата и учениците. По модулите от програмата ще бъдат включени 2803 деца от детски градини, 320 учители и 2550 родители, както и 13 606 ученици, 1350 учители и 5900 родители. Дейностите по тази програма в голяма степен са насочени към работа с ученици и родители за превенция на агресивно поведение, на зависимости и на други негативни явления с цел повишаване информираността на учениците и родителите и създаване на позитивна образователна среда.

Родителите като ключов фактор в превенцията и постигане на здравословен начин на живот сред подрастващите са обхванати по проект BG05M2OP001-3.018-0001 „Подкрепа за приобщаващо образование“ в дейности за прилагане на Цялостната програма за сигурна среда и превенция на насилието и тормоза чрез реализирани на 112 програми от 113 институции в 21 области в страната.

От учебната 2025 година Министерството на образованието и науката планира да въведе модул 3 в Национална програма „Без агресия за сигурна образователна среда“, свързан с развиване на социално емоционалното учене при учениците от I-IV клас. Данните от изследвания сочат, че здравословните умения за живот са много свързани със социално-емоционалните умения, които в предстоящата НП се планира да бъдат развивани чрез учебните дисциплини.

През учебната 2023/2024 г. са регистрирани 3378 инцидента, свързани със случаи на училищна агресия. Националната мобилна група за психологическа подкрепа към МОН е работила по 25 случая на кризисно интервениране.

Общо 3154 детски градини и училища на територията на страната са с въведени данни в модул "Физическа среда" за "Здравен кабинет". През учебната 2024/2025 година, по данни към актуализиран списък-образец към месец декември 2024 година, има 3719 здравни кабинета.

Препоръки на омбудсмана:

- Да се подобри взаимодействието между ресорните министерства в областта на ранното детско развитие с цел навременно установяване и подкрепа на децата със СОП. Да бъде проследявано периодично изпълнението на приетия от МС Годишен план за насърчаване на ранното детско развитие.

- Да се анализират детайлно причините за рязък спад в обхвата на ученици със СОП в прогимназиална и гимназиална степен и да се набележат мерки за подобряването му, особено в областта на професионалното образование.

- Да се гарантира с финансови и човешки ресурси предвиденото в наредбата за приобщаващо образование назначаване на помощници на учителя в групи и паралелки с 3 и повече деца и ученици със СОП.

- Да се подобри механизма за събиране на данни за включването на деца и ученици със СОП в отделните модули на националните програми в областта на образованието с цел по-информирано приемане на нови мерки и политики.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Да се проучи достъпността на архитектурната среда и в общинските детски градини и училища, както и наличието на специализирани пространства като сензорни стаи и ерготерапевтични зали с цел изготвяне на бъдещи политики за подобряване на материалната база.

- Да се подсигури кадрово и финансово предоставянето на повече допълнителна подкрепа за децата и учениците със СОП. В тази връзка институцията на омбудсмана приветства идеите за диференциране на нормативите за ресурсно подпомагане с цел отчитане на по-големите нужди на деца и ученици с комплексни дефицити.

Здраве (чл. 6, 24 и 33)

Препоръки на Комитета

(а) Да гарантира достъп на всички деца до качествени здравни услуги, включително като гарантира наличието на здравни медиатори в цялата страна;

(б) Да разработи стратегия с цел преодоляване на неравенствата и първопричините за тях по отношение здравето на неосигурените бременни жени и децата в неравностойно положение, включително ромските жени и деца, децата с увреждания, децата в неравностойно социоекономическо положение, децата мигранти и децата в селските райони.

През 2024 са издадени 3 791 815 направления за деца;

- личните лекари са 3 740;
- лекари със специалност педиатрия – 563;
- хоспитализации за деца - 598 896;
- за лечение на граждани до 18 г. възраст през 2024 г. по Наредба № 2/2019 г. са извършени разходи за 6 077 289.90 лв.;
- за 2024 г. са издадени 216 бр. Заповеди за одобрение за заплащане на медицински и други услуги за чужбина и 33 броя откази;
- броят на детските отделения в страната са 129 бр.;
- през 2024 г. са поставени имунизации на 359 413 деца, като са отчетени 778 044 бр. имунизации;
- през 2024 г. броят на неосигурените жени е 8 241 бр., като това е 14,85 %, родени са 7 140 деца от неосигурени бременни;
- броят на децата, родени от непълнолетни майки е 224;
- гражданите без здравни осигуровки към 31.12. 2024 г. са 1 206 117 лица;
- по бюджета на Министерство на здравеопазването в бюджетна програма „Медико-социални грижи за деца в неравностойно положение, майчино и детско здравеопазване“ за 2024 г. са отчетени разходи в размер на 69,03 млн. лв.;
- в рамките на утвърдените средства по бюджета за дейностите по предоставяне на психиатрична помощ по реда на Наредба № 3 от 2019 г. за медицинските дейности извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, за които МЗ субсидира лечебни заведения

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

и за критериите и реда за субсидиране на лечебни заведения (обн., ДВ, бр. 29 от 2019 г.) се включва и лечението на деца. През 2024 г. по реда на наредбата от заплатените средства за дейностите по психиатрично лечение в размер на 55 025 000 лв. 7% са за лечение на деца;

- На територията на страната функционират 2 детски психиатрии: Психиатрична клиника за детско-юношеска психиатрия в структурата на „Университетска многопрофилна болница за активно лечение „Света Марина“ ЕАД, гр. Варна; Клиника по детско-юношеска психиатрия „Свети Никола” в структурата на „Университетска многопрофилна болница за активно лечение „Александровска“ ЕАД, гр. София.

- към 31.12.2024 г. има разкрити 3 656 здравни кабинети в детски градини, училища и социални и интегрирани здравно-социални услуги в страната. В процес на подготовка е нова наредба за устройството и дейността на здравните кабинети в детските градини и училищата и здравните изисквания към тях като в момента тече повторна съгласувателна процедура с МОН и науката, МТСП, ММС.

Към 31.12.2024 г. в последните три домове в градовете Варна, Плевен и Стара Загора, с мярка за закрила се отглеждат 105 деца с увреждания. През 2024 г. домът в ДМСГД-Кърджали бе закрит, а в ДМСГД – Стара Загора на резидентна грижа са само 10 деца, от които 6 деца са с потребност от постоянни медицински грижи. В резултат на предприетите мерки за деинституционализация на децата, в които са ангажирани всички заинтересовани страни – МЗ, МТСП, ДАЗД, АСП и НПО, до момента са закрити общо 29 ДМСГД. Броят на настанените деца в институции е намалял с 96 % (от настанени 2455 деца през 2010 г. до 105 деца с увреждания в края на 2024 г.). През 2025 г. се предвижда да бъде закрит домът в Стара Загора. За останалите 2 ДМСГД – във Варна и Плевен, се очаква да бъдат предприети действия за извеждане на децата, от страна на АСП и последващи дейности, свързани с тяхното закриване, от страна на Министерство на здравеопазването.

През 2024 г. са разкрити още два нови Центъра за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания (ЦКОДУХЗ), в градовете Стара Загора и Кърджали. Така на практика към края на 2024 г. функционират 12 ЦКОДУХЗ, в градовете: Бургас, Благоевград, Бузовград, Видин, Дебелец, Добрич, Кърджали, София, Сливен, Силистра, Стара Загора и Хасково.

С Наредба № 13 от 2014 г. за утвърждаване на медицински стандарт „Неонатология“ са създадени условия за ранно започване на кърменето и възможност майката да бъде с детето си 24 часа. Една от основните медицински дейности в неонатологията, изрично заложена в стандарта, е свързана именно с подготовката и обучението на майката за кърмене на новороденото дете и контрол на кърменето. В стандарта, в профилактичните лекарски дейности, като една от основните дейности, които се извършват от лекари с призната специалност по неонатология, педиатрия и от общопрактикуващи лекари, е промоцията на естественото хранене на новородените деца и кърмачетата. Допусната е възможност дейността, в структурата по неонатология, да бъде изпълнявана и децентрализирано (новородено и майка в едно помещение) или полуцентрализирано (новородено и майка в две помещения, свързани помежду си), като изрично е посочено, че е препоръчително децентрализирано отглеждане за здравите новородени деца.

Прилагането на добри клинични практики преди и след раждане на дете, като например възможността за придружител по време на раждането, настаняването на майката

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

и бебето в една стая, подкрепата за кърмене и др., зависи от конкретната болнична политика, технически възможности на болницата, свързани с инфраструктурата, както и от количеството и квалификацията на персонала.

Недостигът на специалисти, неподходящата организация на помещенията и легловата база, недостатъчната академична и продължаваща подготовка на персонала за подкрепа на кърменето продължават да са определящ фактор за ограниченото прилагане на добри практики в тази област. Необходима е и държавна подкрепа за прилагането на единен стандарт, какъвто е стандартът „Болница – приятел на бебето“, който да подпомогне процесите по актуализиране и подобряване на болничните практики в перинаталния период.

Лекари по специалности към 31.12.2023 г. – бр.

Общо за страната	общо	в т. ч призната специалност
Детска гастроентерология	12	9
Детска ендокринология и болести на обмяната	27	24
Детска кардиология	36	28
Детска клинична хематология и онкология	32	21
Детска нефрология и фтизиатрия	37	26
Детска психиатрия	22	16
Детска ревматология	9	9
Детска хирургия	65	53
неонатология	270	189
педиатрия	1445	870
акушерки	3 256	
Медицински сестри – всички профили	28 570	

Препоръки на омбудсмана

- Системен фокус върху превенцията, профилактиката и скрининга на детското здраве.
- Постигане на интегрираност между системите на образование, здравеопазване и социални дейности;
- Национална кампания за издигане на престижа на педиатрите.
- Да се осигури достатъчно човешки, технически и финансов ресурс за изпълнението на дейностите по Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2021—2030 г.
- Да се насърчи прилагането на подходящи медицински практики в родилните отделения и неонатологиите.
- Да се гарантира наличието на здравни медиатори в цялата страна.
- Да се разработи национална програма за детско психично здраве, като се предвидят подходящи ресурси и се включат мерки за: терапевтични и интердисциплинарни услуги в

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

общността на психичното здраве; осигуряване на скрининг за проблеми, свързани с психичното здраве и услуги за ранна превенция в училище.

- Разширяване на обхвата на децата и достъпа им до медицински храни с лечебна цел;

- Подобряване на качеството на медицинските изделия.

- Увеличаване на достъпа на децата с увреждания до рехабилитация.

- Гарантиране на достъпа на всяко дете до своевременни, качествени и ефективни здравни услуги, адаптирани спрямо спрямо неговите нужди през различните периоди на неговото детство.

Детско участие

Комитетът препоръчва:

(а) Да насърчи пълноценното и засилено участие на всички деца, включително децата под 10-годишна възраст, ромските деца, децата с увреждания, децата, настанени в алтернативни грижи и децата мигранти, в рамките на семейството, общността и училището, както и в процеса на разработване на политики на местно и национално ниво; и да отговори на нормите и вредните нагласи, които пречат тяхното участие;

(б) Да гарантира правото на всички деца да изразяват своите възгледи и те да бъдат взети предвид във всички решения, които ги засягат, включително в съда и в съответните административни и съдебни производства, както и по отношение на домашно насилие, осиновяване, попечителство, настаняване в алтернативни грижи и правосъдие;

(в) Да разработи процедури и насоки за съответните професионалисти как да гарантират, че производствата са съобразени с правата на децата и възгледите на децата се взимат предвид, и да гарантира, че тези професионалисти получават подходящо обучение за правото на детето да бъде изслушано;

(д) Да гарантира, че информацията за закони и политики, свързани с децата, е достъпна на съобразен с децата език.

Детското участие в Република България остава предизвикателство, тъй като обществото не е готово да приеме активното включване на децата в решаването на въпросите, които стоят пред него. В тази връзка в рамките на проект „Ефективни политики за всички деца“, провеждан от ДАЗД се предвижда провеждане на обучения за специалисти от различни институции по въпроси на детското участие във взимането на решения по въпроси, които засягат децата. Също така, извън рамките на проекта се предвижда провеждането на срещи с деца и институции в рамките на процеса на обновяване на състава на Съвета на децата. Срещите ще имат за цел популяризиране дейността на Съвета на децата и насърчаване на активността от страна на училищните съвети и общините при представянето на кандидатури в Съвета.

През 2024 г. са организирани и проведени общо 4 заседания на Съвета на децата. По време на заседанията членовете на Съвета се срещнаха и обсъдиха актуални за децата теми

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

със заместник-министър на труда и социалната политика, заместник-министър на младежта и спорта, представители на Държавна агенция „Безопасност на движението по пътищата“, Национален младежки форум, сдружение „България без дим“ и др.

За поредна година се организира обучение на членовете на Съвета на децата, което се проведе по време на второто за годината заседание от 24.06.2024 г. до 27.06.2024 г. Съветът на децата участва в интерактивно обучение на тема: „Детско и младежко участие“, което се проведе от обучители от Национален младежки форум. Децата имаха възможност да обсъдят, дискутират и споделят своето виждане за гражданското участие и неговите форми, подобряване на механизмите на детско и младежко участие на национално и местно ниво, запознаха и обсъдиха Ревизираната европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите. Членовете на Съвета на децата се запознаха с начините и техниките за аргументирано отстояване на позиции – изграждане на аргумент, работа с данни, факти и документи, умения за дебатиране и др.

Национална информационна кампания за превенция на насилието и злоупотребата с деца под мотото „Бъди смел, бъди добър!“, която цели гарантиране правото на закрила от насилие на всички деца и особено на деца във висок риск от уязвимост, както и да се мобилизира общността и се стигне до промяна в обществените нагласи. Кампанията е официално открита с пресконференция на 17 септември 2024 г. Дейностите в кампанията се реализират в партньорство с отговорни министерства, институции и общините са: детски конкурс за есе и фотография/колаж на тема срещу насилието на тема „Светът е по-добро място без насилие“; спортни активности на открито; засаждане на дърво във всяка една община с послание на децата срещу насилието и осветяване на знакови сгради в общините под наслов за борбата срещу насилието. На 30.09.2024 г. с активното съдействие на общините и спортните клубове и организации, са проведени спортни събития на територията на цялата страна.

Съгласно устава на Националния ученически парламент (чл.1, ал. 1). *Националният ученически парламент е независимо, доброволно обединение на ученически съвети, ученически парламенти или други формални или неформални формирания, посветени на ученическото самоуправление в рамките на Република България.*

За разлика от Съвета на децата, който е към председателя на ДАЗД, Националният ученически парламент е независимо обединение и не дължи отчетност пред Министерството на образованието и науката.

Граждански сектор, работещ в областта на правата на децата

Фондация „За нашите деца“

В допълнение към социалните услуги за деца в ранна възраст и техните семейства, които предоставя фондацията ежедневно в Комплексите за ранно детско развитие в градовете София и Пловдив, ФЗНД осъществи следните по-значими инициативи през 2024 г.:

Открити се 4 Консултативни хъбове за малки деца и родители в общините Елин Пелин, Стамболийски, Съединение и Раковски с подкрепата на съответните общини и Дженерали Застраховане АД. В тях се осъществяват развитийни игри с малки деца и се

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

предоставя консултации за родители за ранното учене и развитие на децата (хранене, сън, игра, емоционално развитие, справяне със стреса и др.).

Започнати са партньорства със 18 детски градини в София, София област и Пловдив област. С децата се провеждат развитийни и социализиращи дейности, стимулиращи социално-емоционалната интелигентност, развитие на фината моторика, въображението и координацията. Едновременно с това се провеждат обучения за родители, родителски срещи и индивидуални консултации.

Проведе се „Вечер на добродетелите“ (15-то издание) през м. октомври.

През 2024 година екипът на „Мисия Украйна“ продължи да подкрепя семейства с малки деца, бягащи от войната. Освен стандартните дейности като социална работа, културна медиация и групови дейности, през 2024 г. организирахме Детска академия за устойчиво развитие с подкрепа на програма „Европа“ на Столична община. Детската академия осигурява през лятото познавателни занимания на децата, като в същото време подкрепи родителите с целодневна или полудневна грижа за децата в работни дни.

Осъществени са общо 14 299 дейности (по ЗСУ), в 7-те социални услуги, за които Фондацията има лицензи.

Подкрепени са 4910 деца, родители и специалисти, от тях 2159 деца. Фондацията управлява 5 центъра за социални услуги – ЦОП „Св. София“, ЦОП „Щастливо Детство“, ЦОП „За Деца и родители“, ДЦДМУ „Развитие“ и ЦНСТДБУ „Детство“.

Трудностите, с които редовно се сблъскват са:

-страх и нежелание на потребителите да ползват насочващи документи от

ОЗД;

- претовареност и текучество на служителите на ОДЗ за издаване на направления, качествена работа по случаи;

- предразсъдъци и недоверие към НПО;

- неразбиране на социалната дейност, непознаване на социалните услуги, неинформираност и неангажираност на родителите и изобщо липса на ангажираност на бизнеса и гражданите в социалната сфера;

- трудно осъществима или почти невъзможна координация със здравна и образователна система /те не познават, не разбират, а често и не признават социалната работа/;

- липса на квалифицирани кадри, поради ниско заплащане в сектора;

- сериозна административна тежест и почти пълна липса на дигитални инструменти за работа в социалната сфера и работата по случаи;

- трудности при оценка на ефективността на социалните услуги и липса на измерване на дългосрочното въздействие;

- недостатъчен брой качествени приемни и осиновителни семейства;

- стигма и предразсъдъци в обществото спрямо децата и семействата от ромски произход.

Изооставащи са мерките и дейностите по превенция на семейните кризи. Законът и политиките дават насоки основно за действие едва на ниво интервенция.

Изключително negliжиране на Приемната грижа.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Неадекватни финансови стандарти за ЦНСТ за потребители от възрастова група 3-7 г., които са също потребители в невъзможност за самообслужване.

Липса на грижа и възможности за настаняване в семейна среда на деца с психически и поведенчески проблеми.

Обобщено:

Превенция на раздялата на деца от семействата им: Необходими са по-ефективни мерки за предотвратяване на изоставянето или извеждането на деца от родните им домове поради липса на родителски капацитет или икономически причини.

Подобряване на социалната подкрепа: Съществува нужда от по-адекватни държавни политики за подкрепа на децата и семействата в риск, включително осигуряване на достъп до качествени социални услуги.

Намаляване на детската бедност: Приоритет е намаляването на броя на децата в риск от бедност или социално изключване чрез подобряване достъпа до образование, здравеопазване, детски грижи, подходящо жилище и пълноценно хранене.

Неадекватни финансови стандарти за ЦНСТ за потребители от възрастова група 3-7 г., които са също потребители в невъзможност за самообслужване.

Липса на грижа и възможности за настаняване в семейна среда на деца с психически и поведенчески проблеми.

Рискове пред правата на децата в ранна възраст:

1. Бедност и социално изключване – нивата са устойчиво по-високи от средните за ЕС. Двугодишният доклад на правителството 2022-2023 за изпълнение на Европейската детска гаранция отбелязва покачване на детската бедност с 1.7 процентни пункта през 2023.

2. Раздяла на детето от родното семейство и настаняване извън семейна среда (в резидентна услуга). Превенцията на раздялата е неефективна – бедността продължава да бъде водещ фактор за раздялата. Същевременно, броят на приемните родители и децата, настанени в приемна грижа, намалява с всяка следваща година.

3. Насилие над деца – данните от проучването на Уницеф през 2021 г. показват сравнително високи нива на толерантност към определени форми на насилие над деца (напр. удряне на шамар) както сред родители, така и сред специалисти, работещи с деца.

4. Ограничен достъп на децата до 3 годишна възраст, особено най-уязвимите, до детски ясли – обхватът на деца в детски ясли към 12.2023г. е 17.9% по данни на НСИ, при средна стойност за ЕС 37.5%.

5. Невъзможност за пълноценно включване на деца с трудности в развитието и увреждания в детски ясли и детски градини поради липса на приобщаваща среда – недостиг на специалисти и неподходяща архитектурна среда. Детските ясли дори не попадат в обхвата на приобщаващата политика (за разлика от детските градини).

6. Липса на системен подход за ранно идентифициране на проблеми в развитието и ранна интервенция – няма стандарт за качество, финансов стандарт, услугите за ранна интервенция не покриват най-критичната възраст за ранна интервенция 0-3 г.

7. Липса на универсални услуги за подкрепа на семействата за отглеждане на деца 0-3 г. (няма национален модел на патронажна грижа).

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Какви предложения могат да се направят към Стратегията за корпоративна социална отговорност 2019- 2023 г. с оглед разработването на нова стратегия, която да включва дейности, специално насочени към правата на децата?

Включване на детските права като приоритет в КСО стратегията чрез приемане на стандарти за бизнеса (по пример на UNICEF, Save the Children и The Global Compact – Children’s Rights and Business Principles);

Социална интеграция и защита на деца в уязвимо положение – реализиране на КСО програми, с фокус върху подкрепата и развитието на деца в ЦНСТ, приемна грижа, с увреждания и трудности в развитието

Здравеопазване и благосъстояние – подкрепа към детското здравеопазване чрез финансиране на болници, детски отделения, обмяна на опит и повишаване на капацитета на работещите в сферата;

Насърчаване на доброволчеството сред служителите с фокус върху дейности с деца и семейства – менторски програми, организиране на спортни и социализиращи събития и др.

Отговорен маркетинг – избягване на рекламни/маркетинг стратегии, които манипулират детската аудитория.

Основни препоръки 2024 г.:

1. Да бъде ратифициран Третият факултативен протокол към Конвенцията на ООН за правата на децата.
2. Да се въведе механизъм за включване на децата в разработване и изпълнение на политиките и програмите по изпълнение на Програмата за устойчиво развитие 2030 г.
3. Да бъде приета Национална стратегия за детето.
4. Да се разработи специална процедура за оценка на въздействието върху правата на детето за всяка политика, нормативна уредба и административно решение, свързано с децата.
5. Да се създаде механизъм за наблюдение и оценка на адекватността, ефикасността и справедливостта на разпределението на ресурсите, предназначени за прилагането на Конвенцията и протоколите към нея.
6. Подобряване на събирането на данни, които да обхващат всички области на Конвенцията.
7. Гарантиране на достъп на всички деца до независими механизми за подаване на жалби в училищата, местата за задържане и лишаване от свобода, резидентните услуги, приемните семейства.
8. Създаване на механизми за мониторинг на качеството на приобщаващото образование и гарантиране, че децата със специални образователни потребности са признати за целева група от Националния инспекторат по образование, като по този начин приобщаващото образование се подчинява на стандарти за осигуряване на качеството.
9. Разработване на целенасочени мерки за справяне с проблема за висок процент на отпадане на деца с увреждания от образователната система и гарантиране на правото на всички невербални деца и деца със специални нужди на приобщаващо образование в масовите училища.
10. Осигуряване на системно и задължително обучение по правата на детето, Конвенцията на ООН и факултативните протоколи за всички професионалисти, работещи с деца, и въвеждане на специални часове в специалности на висшето образование.
11. Да се приложат системни реформи в областите на детското правосъдие, защитата на децата в неравностойно положение, вкл. роми, бежанци, мигранти и др.
12. Да се предприемат конкретни мерки за предотвратяване и осъждане на речта на омразата, както и ефективно разследване на конкретни случаи.

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2024 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

13. Подобряване на координацията в работата на институциите в прилагането на Координационния механизъм за непридружените деца бежанци и припознаването на Механизма като работещ инструмент със задължителен характер. Да се насърчи подписването на КМ от всички участници в процеса.
14. Установяването на модел и практики за настаняването на непридружените деца – чужди граждани, в социални услуги за деца, както и прилагане на холистичен метод за подкрепа, отразяващ техните специфични нужди.